

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja Haridusteaduskond
Psühholoogia osakond

Halja Pilvisto

VÄHEMUSGRUPI POOLT TAJUTUD ENAMUSGRUPI AKULTURATSIOONI-
HOIAKUTE MÕJU ETNILISELE JA RIIKLIKULE IDENTITEEDILE

Magistritöö

Juhendaja: Aune Valk, PhD

Tartu 2013

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli uurida, kuidas mõjutavad venelaste poolt tajutud eestlaste akulturatsioonihoiakud venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti. Uuringus osales 181 vene üliõpilast. Iga osaleja pidi lugema ühte kolmest fiktiivsest tekstist, mille abil püüti tekitada osalejates muljet, et eestlased pooldavad assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse või kosmopoliitsuse ideoloogiat. Pärast teksti lugemist pidid vastajad täitma identiteediküsimustikud ning vastama ka taustaküsimustele. Tulemused näitasid, et manipulatsioon mõjus venelaste ja eestivenelaste grupis erinevalt. Assimilatsiooni ideoloogia ennustas venelaste grupis võrreldes mitmekultuurilisuse ideoloogiaga nõrgemat riigiuhkust. Mitmekultuurilisuse ideoloogia seevastu ennustas võrreldes assimilatsiooni ideoloogiaga tugevamat riigiuhkust. Etnilise identiteedi tugevust ei ennustanud ei assimilatsiooni ega mitmekultuurilisuse ideoloogia.

Abstract

THE INFLUENCE OF PERCEIVED MAJORITY GROUP'S ACCULTURATION ATTITUDES ON MINORITY GROUP'S ETHNIC AND CIVIC IDENTITY

The purpose of this dissertation was to investigate which impact do perceived Estonian's acculturation attitudes have on Russian's ethnic and civic identity. The empirical study included 181 Russian students. Each participant had to read 1 of 3 fictive texts. The texts were used to make participants believe, that Estonians prefer either assimilation, multicultural or cosmopolitan ideology. After reading the text participants had to fill in identity questionnaires and respond to background questions. The results showed, that the manipulation had a different effect in Russian and Estonian Russian groups. Assimilation ideology compared to multicultural ideology predicted lower civic pride. Multicultural ideology on the contrary predicted higher civic pride compared to assimilation ideology. The strength of ethnic identity was not predicted by assimilation or multicultural ideology.

Sisukord

Kokkuvõte.....	2
Sisukord.....	3
1. Sissejuhatus.....	4
2. Teoreetiline ülevaade.....	5
2.1. Identiteet.....	5
2.1.1. Etniline identiteet.....	5
2.1.2. Reaktiivne identiteet.....	6
2.1.3. Riiklik identiteet.....	7
2.1.4. Identiteedi operatsionaliseerimine.....	8
2.2. Akulturatsioon.....	9
2.2.1. Akulturatsiooni mudelid.....	9
2.2.2. Akulturatsiooni erinevad kontseptsioonid.....	10
2.2.3. Akulturatsiooni identiteedi kontseptsioon.....	10
2.2.4. Enamus- ja vähemusgrupi akulturatsioonistrateegiad.....	11
2.2.5. Etnilise eristamise mõju gruppidevahelistele suhetele.....	14
2.2.6. Akulturatsioon Eestis.....	15
2.3. Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	17
3. Meetod.....	18
3.1. Eksperimendi kava.....	18
3.2. Valim.....	20
3.3. Mõõtevahendid.....	20
4. Tulemused.....	22
4.1. Manipulatsiooni kontroll.....	22
4.2. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus erinevates gruppides.....	23
4.3. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus erineva ideoloogiaga gruppides.....	24
4.4. Etnilise, riikliku identiteedi, Eestist lahkumise soovi, kontaktisoovi ja vanuse vahelised seosed.....	26
4.5. Riikliku uhkuse ennustajad.....	27
4.6. Etnilise uhkuse ennustajad.....	29
5. Arutelu.....	30
Viited.....	34
Lisa 1.....	40

1. Sissejuhatus

Tänapäeva maailmas toimub pidev rahvaste liikumine ning riikide elanikkond on muutunud kultuuriliselt aina mitmekesisemaks. Euroopa suurlinnadest võib leida erinevate rahvustega asustatud linnaosaid. Näiteks Pariisist võib leida hiinlaste linnaosa, Berliinist türklaste linnaosa ja Londonist hindude linnaosa. Paljud kolmanda maailma elanikud on ümber asunud parema elatustasemega riikidesse, selleks et soodsamates tingimustes elada. Ka paljud Eesti elanikud on asunud ümber parema elukvaliteetidega riikidesse. Mitme erineva kultuuri kokkupuutel tuleb nii riigi põliselanikel kui immigrantidel toime tulla erinevate kultuuridega. Struktuurselt on Eesti venekeelsete vähemuste olukord paljuski sarnane Lääne Euroopa riikide immigrantide olukorraga. Peale taasiseseisvumist kadusid paljud privileegid ning vähene riigikeele oskus ja sotsiaalsete võrgustike nõrkus tingis nende üldise sotsiaalmajandusliku seisundi halvenemise võrreldes eestlastega, mida ei ole siiani suutnud oluliselt leevendada ka integratsioonipoliitika (Vetik, 2006).

Riiklikul tasandil kujundatakse erinevaid integratsioonipoliitika, selleks et aidata elanikkonnal muutustega kohaneda. Võtmetähtsusega küsimus akulturatsiooni puhul on, millisel määral soodustatakse etnilise kultuuri säilitamist ning millisel määral survestatakse immigrante asukohariigi kultuuri omaks võtma. Neist küsimustest johtudes võib riigi tasandil kahe peamise valikuna eristada assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiat. On ka riike, kelle ideoloogiat võib nimetada "värvipimeduseks". Tõenäoliselt pole võimalik leida arenenud riike, mille ametlikku ideoloogiat võiks nimetada segregatsiooniks, ehkki kindlasti on ka inimesi, kelle hulgas on ka see suhtumine levinud.

Assimilatsiooni eesmärk on võrdsus, aga vastav ideoloogia toetab domineeriva grupi kultuuri ja identiteedi ülimuslikkust (Fredrickson, 1999). Indiviidi tasandil eeldab assimilatsioon oma kultuurist loobumist ja enamusgrupi kultuuri ülevõtmist (Berry, 1984, 2001), mida vähemused võivad tajuda ohuna. Mitmekultuurilisus väärtustab mitmekesisust ja eeldab, et kõiki kultuurigruppe koheldaks kui võrdseid (Fowers & Richardson, 1996). Indiviidi tasandil vastab mitmekultuurilisusele integratsiooni strateegia, mille käigus indiviid kohandub asukohariigi kultuuriga, kuid säilitab samal ajal ka oma etnilise kultuuri (Berry, 1984, 2001). Värvipimedus rõhutab, et inimesi tuleks kohelda kui unikaalseid indiviide ning etnilistele kategooriatele ei tohiks pöörata tähelepanu (Verkuyten, 2010). Indiviidi tasandil vastab värvipimedus Bourhis', Moïse' i, Perreault', & Senécali (1997) individualismi strateegiale, mille puhul ei eeldata etnilist kultuurist

loobumist ega etnilise kultuuri säilitamist. Käesolevas töös kasutatakse värvipimeduse asemel kosmopoliitsuse ideoloogiat, mis rõhutab etniliste kategooriate ebaolulisust ning maailmakultuuri olulisust. Riiklik akulturatsioonistrateegia võib omada enamus- ja vähemusgruppide jaoks erinevat tähendust ning sellel on oluline mõju gruppidevahelistele suhetele (Verkuyten, 2005). Tähtis küsimus Eesti seisukohalt on, kuidas tajuvad enamusgrupi (eestlaste) akulturalisatsiooni hoiakuid vähemusgrupid (venelased).

Käesolevas töös analüüsitakse vähemusgrupi akulturatsioonihoiakuid identiteedi tasandil. Akulturatsiooni käsitletakse kahedimensioonilisena, mille üks dimensioon hõlmab eneseidentifitseerimist vähemusgrupiga ning teine eneseidentifitseerimist enamusgrupiga (Hutnik 1986, 1991). Akulturalisatsiooni hoiakuid mõõdetakse läbi etnilise ja riikliku identiteedi. Etniline identiteet hõlmab endas kuuluvustunnet oma päritolu grupi suhtes (Phinney, 1990) ning riiklik identiteet sisaldab endas kuuluvustunnet ühiskonna või riigi suhtes laiemalt ja hõlmab endas poliitilist või riiklikku komponenti (Smith 1991, Phinney Horenczyk, Liebkind, & Vedder, 2001). Töös kasutakse sotsiaalsühholoogilist eksperimenti ning uuritakse, kuidas mõjutavad venelaste poolt tajutud eestlaste assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse ja kosmopoliitsuse ideoloogiad venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti.

2. Teoreetiline ülevaade

2.1 Identiteet

2.1.1. Etniline identiteet

Etniline identiteet viitab laiemalt inimese enesetajule, mis põhineb kuuluvusel kindlasse etnilisse gruppi (Liebkind, 2001). Etniline identiteet hõlmab endas üldiselt enese identifitseerimist, kuuluvustunnet, pühendumust ja jagatud väärtusi, mis ühendab inimest ühe kindla etnilise grupiga. Etniline grupp eksisteerib juhul, kui selle liikmed usuvad, et neid seob vähemalt mingil määral ühine päritolu (Liebkind, 2006). Etniline identiteet on osaliselt kaasa antud (sündimine teatud etnilisse gruppi) ja osaliselt omandatud (identifitseerimine grupiga, identiteedi olulisus ja tähendus). Ehkki etniline identiteet omandatakse elu käigus, erineb see enamikest teistest sotsiaalsetest identiteetidest, kuna etnilise grupi liikmeid seob usk ühisesse päritollu ning sellesse, et etniline identiteet on kaasa antud läbi sündimise mingi etnilise grupi liikmena (Valk, 2001). Etnilise

identiteedi mõistmisel on olulised erinevad komponendid: kuulumisvajadus, eristamisvajadus, vajadus tunda ennast väärtuslikuna, jätkusuutlikkus, tähendus ja efektiivsus (Vignoles, Regalia, Manzi, Thorpe & Scabini, 2004). Etniline identiteet muutub vastusena sotsiaalpsühholoogilistele ja kontekstuaalsetele faktoritele ja seetõttu suhtumine, väärtused, käitumine ja normid, mis iseloomustavad ühte etnilist gruppi, varieeruvad ajas (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1999; Ferdman & Horenczyk, 2000).

Teadlased on uurinud etnilise identiteedi mitmedimensionaalsust ning paljud on rõhutanud dimensioonide eristamise olulisust (Rosenthal & Feldman, 1992; Verkuyten, 1995). Enese-kategoriseerimise teooriast lähtuvalt peetakse eneseidentifitseerimist võrdseks identiteediga. Enese-kategoriseerimise protsessi tulemuseks on a) sarnasuse rõhutamine enda ja teiste sisegrupi liikmete vahel ning b) erinevuste rõhutamine enda ja välisgrupi liikmete vahel (Turner, Hogg, Oakes, Reicher, & Blackwell, 1987). Eelpool mainitud teooriatest lähtuvalt testisid Aune Valk ja Kristel Karu-Kletter (2001) etnilise identiteedi kahedimensioonilist mudelit. Nende eestlaste, väliseestlaste ja Eesti venelaste hulgas läbi viidud uurimuses leidis kinnitust etnilise identiteedi kahedimensiooniline mudel, mis koosneb etnilisest uhkusest ja kuulumisest (EU) ning etnilisest eristamisest (EE). EU kirjeldab indiviidi kuulumisestunnet oma etnilise grupi kui terviku suhtes; indiviidi emotsioonid ja suhtumine, mis on seotud grupi kuulumisega ja indiviidi huvi grupi kultuuri, ajaloo ja kommete vastu. EE kirjeldab indiviidi vajadust eristuda nii abstraktsel kui ka konkreetse tasemel. Inimeste jaoks, kes saavad etnilise eristamise skaalal kõrge tulemuse, on oluline teada teiste etnilist päritolu ning nad eelistavad suhelda oma etnilise grupi liikmetega ning valivad ka oma sõbrad ja abikaasa sisegrupi liikmete seast. Käesolevas töös lähtutakse etnilise identiteedi kahedimensioonilisest mudelist (Valk & Karu-Kletter 2001), mille komponentideks on EU (etniline uhkus ja kuulumis) ja EE (etniline eristamine).

2.1.2. Reaktiivne identiteet

Portes ja Rumbaut uuringute kohaselt kujuneb reaktiivne identiteet juhul, kui immigrantide vähemus vastandub vaenulikule enamusgrupile ning vähemusgrupil kujuneb välja kaitseidentiteet (Portes & Rumbaut, 2001). Identiteedi konstrueerimisel reaktiivsete mehhanismide käivitumise tulemusena subjekt, kas rõhutatult samastub „teisega” või vastupidi rõhutatult ei samastu „teisega” ehk rõhutatult eristub „teisest”, viimast nimetatakse reaktiivseks identiteediks. Enamus-vähemusgrupi suhete analüüsis on põhitähelepanu suunatud just reaktiivse identiteedi kujunemisele

ja tagajärgedele, mis mängivad olulist rolli ühiskonna sidususe ja stabiilsuse tagamisel (Nimmerfeldt, 2006).

Vetik, Nimmerfeldt, Taru ja Kivimäe (2004) analüüsisid oma uuringus reaktiivset identiteeti lähtudes semiootilistest teooriatest. Juri Lotmani semiootiliste ideede kohaselt saab identiteeti defineerida kui sisemise ja välise keskkonna vahelist piiri. Identiteet täidab kahte funktsiooni: defineerib suhte sisemise ja välise vahel ning filtreerib väljaspoolt tulevat informatsiooni ja seeläbi ennetab teatud väliste tegurite mõju sisemisele. Seotus välisega võimaldab inimesel orienteeruda välismaailmas ja eraldatus muudab inimese ainulaadseks (Lotman, 1999).

Semiootilisest vaatepunktist on identiteedi moodustumise protsessis 2 võtmetegurit-eristumine “teisest” ja samastumine “teisega”. Benveniste (2003) ei defineeri identiteeti kui samasuse tunnet iseendaga, vaid kui indiviidi või grupi võimet end “teisega” kõrvutada. Sarnane protsess toimub ka kollektiivse identiteedi tasandil, mis tekib läbi eristamise ja samastamise “meie” ja “nende” vahel (Jenkins, 2004).

Identiteediloo protsessi tasakaalustamatus ehk samastumis- ja eristumisvõimaluste ebavõrdsus identiteedi konstrueerimisel võib olla põhjustatud mitmete objektiivsete ja subjektiivsete tegurite poolt kahe grupi vaheliste suhete olemuses, mis aga subjekti seisukohast on tõlgendatavad kas *assimilatiivse* või *separatiivse* survena identiteediloo protsessis (Vetik et al. 2004). Subjekti ebavõrdne positsioon dialoogis „teisega”, mida tajutakse „teisega” samastumisvõimaluste domineerimisena enesemääratluses, on reaktiivse identiteedi käsitluses tõlgendatav assimilatiivse surve tajumisena. Separatiivse surve tajumisena käsitletakse „teisega” samastumisvõimaluste piiratust dialoogisituatsioonis. Nii assimilatiivse kui separatiivse surve tajumine võib viia reaktiivse identiteedi kujunemiseni. Järelikult võib ka reaktiivse identiteedi, meie-nemad vahelise piiri rõhutamine, aluseks olla indiviidi poolt nii assimilatiivse kui separatiivse surve tajumine (Nimmerfeldt, 2006).

2.1.3. Riiklik identiteet

Riiklik identiteet viitab kuuluvustundele ühiskonna suhtes ning sellega kaasneb riiklik või kodanlik komponent (Smith 1991, Phinney et al., 2001). Arjan Reijerse (2012) on analüüsinud riiklikku identiteeti lähtudes kodakondsuse kontseptsioonidest. Kodakondsuse kontseptsiooni võib mõista kui enamusgrupi liikmete poolt defineeritud sisegrupi liikme prototüüpi. See võib olla immigrante välistav või kaasav (Reijerse, 2012). Reijerse käsitles oma töös kolme erinevat kodakondsuse kontseptsiooni: etnilist, kultuurilist ja riiklikku. Etniline kodakondsuse kontseptsioon on oma

olemuselt immigrante välistav, sest see põhineb etnilisel põlvnevusel või veresidemetel (Brubaker, 2004; Kohn, 1944). Väga vähesed immigrandid saavad etnilise kodakondsuse kriteeriumeid täita, sest nad ei saa muuta oma etnilist päritolu. Kultuuriline kodakondsuse kontseptsioon on immigrante kaasav ja põhineb domineerival rahvuskultuuril. Immigrandid võetakse omaks juhul, kui nad võtavad omaks kohaliku rahvuskultuuri (Kymlicka, 2001). Riikliku kodakondsuse kontseptsioon on samuti immigrante kaasav. Kodakondsuse riiklikust kontseptsioonist lähtudes defineeritakse rahvuslikku sisegruppi kui inimeste kogukonda, kes peab kinni sotsiaalsest lepingust. See leping sisaldab põhiprintsiipe, mis hõlmavad endas riigi poliitilisi printsiipe, solidaarsust kaaskodanike suhtes, võrdsete poliitiliste õiguste toetust ja aktiivset osalust ühiskonnas. Sotsiaalsest lepingust kinnipidamine on piisav, selleks et kedagi kaaskodanikuna omaks võtta. (Brubaker, 2004; Kohn, 1944). Kui enamusgrupi kodakondsuse kontseptsioon on vähemusgrupi liikmeid kaasav, siis ei taga see vähemusgrupi liikmete kaasatust. Vähemusgrupid võivad superordinaarsele grupi identiteedile vastupanu osutada, kui nad tunnevad, et nende sisegruppiidentiteet on ohustatud (Hornsey & Hogg, 2000). Kodakondsuse kontseptsiooni kriteeriumid on loodud enamusgrupi subjektiivsetest kriteeriumitest lähtuvalt ja ei pruugi peegeldada kodakondsuse kriteeriume, mis on paika pandud riiklikul tasandil (Roth, Lyons, & Chrysochoou, 2005).

2.1.4. Identiteedi operatsionaliseerimine

Lähtudes enesekategoriseerimise teooriast on enese identifitseerimine erinevate kategooriatega sama, mis identiteedi struktuur ja enesekategoriseerimise protsessi käigus rõhutatakse sarnasust enda ja teiste sisegrupi liikmete vahel ning ühtlasi ka enda ja välisgrupi liikmete erinevust (cf. Turner et al. 1987; Abrams & Hogg 1990). Nimmerfeldt (2011) leidis, et kategoriseerimine erinevate gruppidega ei võimalda hinnata emotsionaalset seotust erinevate identiteedi aspektidega, mis loovad pinnase sotsiaalseks sidususeks ja ühtsuseks. Brewer (2001) leidis, et grupikuuluvuse ja grupiga identifitseerimise erinevus seisneb selles, et enese kategoriseerimine ühte gruppi ei too automaatselt kaasa enese sotsiaalset identifitseerimist selle gruppiga. Identifitseerimine eeldab motivatsiooni defineerida ennast lähtuvalt ühest kindlast grupist ning tagada enda kaasatus sellesse sisegrupi kategooriasse.

Ka Liebkind (1992) on leidnud, et etniline nimetus üksi on tähtsusetu, sest ei teata, mil määral indiviid identifitseerib ennast sisegrupi ja mil määral välisgrupiga. Inimene kategoriseerib ennast mitmete erinevate gruppidega ning sotsiaalne identiteet võib osutada olulisemaks kui etniline

identiteet (Jasinskaja-Lahti & Liebkind, 1998; Liebkind, 1992). Nominaalsete mõõdikute kasutamine on keeruline, sellepärast et uuringus osalejate ja uurijate jaoks võib identiteedi nimetus erinevat sisu omada. Oluline on eristada identiteedi kognitiivseid ja afektiivseid dimensioone (Brubaker & Cooper, 2000; Citrin & Sears, 2009). Antud magistritöös küsiti osalejatelt, millise etnilise grupiga nad ennast identifitseerivad ning etnilise ja riikliku küsimustikus küsiti rohkem identiteedi kognitiivsete ja afektiivsete dimensioonide kohta.

2.2 Akulturatsioon

2.2.1. Akulturatsiooni mudelid

Akulturatsioon tähistab kultuurilisi ja psühholoogilisi muutusi, mis toimuvad inimeses või kultuuris, kui see puutub kokku teise kultuuriga (Berry, 1997).

Akulturatsiooni mudelid võib jagada 3 liigiks: ühedimensiooniliseks, kahedimensiooniliseks ja segamudeliks. Esimese ühedimensioonilise mudeli pakkus välja Gordon (1964), mille kohaselt uue kultuuriga kohandumine toimub vana kultuuri arvelt. Lähtudes Gordoni mudelist on etniline identiteet assimilatsiooni protsessi vaheetapp.

Kahedimensioonilisest mudelist lähtuvalt võib vähemusgrupp omaks võtta enamusgrupi kultuuri samal ajal oma identiteeti kaotamata (Berry, 1980): need kaks kultuuri ja identiteeti on üksteisest sõltumatud ja nad võivad eksisteerida kõrvuti. Üks dimensioon on oma kultuuri säilitamine ja teine dimensioon on kontaktide otsimine enamusgrupiga. Immigrandid kasutavad ühte neljast akulturatsioonistrateegiast: assimilatsiooni, integratsiooni, separatsiooni või marginalisatsiooni. Assimilatsiooni puhul loobutakse oma kultuurist ning võetakse omaks enamusgrupi kultuur. Integratsiooni puhul säilitatakse oma kultuuri tähtsamad jooned, aga samas võetakse omaks ka enamusgrupi kultuur. Separatsiooni puhul säilitatakse oma kultuur ja enamusgrupi kultuuri omaks ei võeta. Marginalisatsiooni puhul ei säilitata oma kultuuri ja ei võeta omaks ka välisgrupi kultuuri (Berry 1974, 1980).

Segamudeli kohaselt kultuurid, mis jagavad majanduslikku, poliitilist või geograafilist ruumi, sulanduvad kokku uueks unikaalseks kultuuriks ja identiteediks. LaFromboise ja tema kolleegid (1993) väidavad, et segamudel toob esiplaanile kontakti psühholoogilise mõju, mida omab vähemusgrupp enamusgrupi liikmetele. Segamudelile sarnaneb *Bikultuurilise Identiteedi Integratsiooni* mudel, mis mõõdab indiviidide võimet ühendata kaks erinevat kultuuri ühte tervikusse. Sealjuures tajuvad indiviidid, et nad on osa uuest kultuuride kombinatsioonist (Benet-Martinez & Haritatos, 2005).

2.2.2. Akulturatsiooni erinevad kontseptsioonid

Snauwaert, Soenens, Vanbeselare, & Boen (2003) eristasid 3 akulturatsiooni kontseptsiooni, mis kajastuvad erinevates kahedimensionaalsetes mudelites. Esimene kontseptsioon oli Berry (1980) mudel, mille üks dimensioon oli kultuuri säilitamine ja teine dimensioon kontakti otsimine teise grupiga. Mudelile viidatakse Snauwaerti et al. (2003) uuringus kui *kontakti kontseptsioonile*.

Teise mudeli pakkusid välja Bourhis et al. (1997), kes asendasid kontakti ja ühiskonnas osalemise uue kultuuriga kohanemisega. Ka Bourhis' et al. (1997) mudelis oli 4 erinevat akulturatsioonistrateegiat, mille üks dimensioon oli oma kultuuri säilitamine ning teine kohanemine enamusgrupi kultuuriga. Mudelile viidatakse Snauwaerti et al. (2003) uuringus kui *kohanemise kontseptsioonile*.

Kolmas mudel põhineb Hutnik'u (1986, 1991) kahedimensioonilisel identifikatsiooni mudelil. Hutnik kirjeldas nelja enesekategoriseerimise strateegiat, mis sõltuvad sellest, millisel määral iniviidid defineerivad ennast läbi vähemus- või enamusgrupi. Akulturatiivne iniviid identifitseerib ennast nii enamus- kui ka vähemusgrupiga. Assimilatiivne iniviid defineerib ennast eelkõige läbi enamusgrupi. Dissotsiatiivne iniviid defineerib ennast täielikult läbi vähemusgrupi ja marginaalne iniviid ei defineeri ennast mitte kummagi grupi läbi. Mudelile viidatakse Snauwaerti et al. (2003) uuringus kui *identiteedi kontseptsioonile*.

Etniliste ja akulturatsiooni mustrite eristamine on väga oluline, sest Hutnik (1991) leidis, et need on omavahel ainult nõrgalt korreleeritud (Snauwaert, 2003). Liebkind (2001) leidis, et kontakti ja identifikatsiooni mudeleid tihti ei eristata. Vähemusgrupp võib omada positiivseid kontakte ning enamuskultuuriga kohaneda, kuid etniline identiteet ei pruugi seeläbi muutuda. Snauwaerti et al. (2003) leidsid oma uuringus, et teadlased peaksid kindlasti eristama kontakti, kohanemise ja identifikatsiooni kontseptsiooni. Identifikatsioon ning kohanemine teise kultuuriga on psühholoogiliselt palju keerukamad protsessid kui kontakti otsimine teise kultuuri liikmetega.

2.2.3. Akulturalisatsiooni identiteedi kontseptsioon

Etniliste vähemusgruppide jaoks on nii etniline kui ka riiklik identiteet olulised, selleks et ühiskonnaga kohaneda (Oudenhoven, 2006). Uuringud toetavad immigrantide seas üldiselt riikliku ja etnilise identiteedi kahedimensioonilist mudelit (Hutnik, 1991; Phinney, Cantu & Kurtz 1997). Lähtudes kahedimensioonilisest mudelist on immigrantide etniline ja riiklik identiteet iseseisvad. Mõlemad identiteetid võivad olla tugevad või nõrgad ning sellest lähtuvalt võib eristada 4 erinevat kategooriat, kuhu iniviidid saavad kuuluda. Seos etnilise ja riikliku identiteedi vahel võib grupiti

erineda ning sõltub kontekstist. Kui immigrandid integreeruvad uude ühiskonda ja nende kultuuri säilimist ei toetata, siis võivad nad tajuda, et neil on 2 valikut: assimilatsioon või separatsioon (Phinney et al., 2001). Sellisel juhul muutub etnilise ja riikliku identiteedi mudel ühedimensiooniliseks ning korrelatsioon nende vahel negatiivseks.

Ebavõrdse sotsiaalse staatusega gruppide puhul luuakse superordinaarne identiteet lähtudes enamusgrupi omadustest ning seetõttu ei võta vähemusgrupp seda omaks (Lipponen, Helkama & Juslin, 2003; Mummendey & Wenzel 1999; Sidanius, Feshbach, Levin & Pratto, 1997). Antud olukord kirjeldab ka Eesti riikliku identiteeti. Eestlased ei erista etnilist identiteeti riiklikust identiteedist (Valk, Karu-Kletter, Drozdova, 2011). Seega eestlaste kui enamusgrupi poolt loodud riiklik identiteet sisaldab palju eestlaste etnilisele identiteedile omaseid komponente, mistõttu võib olla Eestis elavatel rahvusvähemustel raske sellist identiteeti omaks võtta.

Identifitseerivat integratsiooni defineeritakse kui ühiskonda kuuluvust subjektiivsel tasandil, mis on seotud kuuluvustunde ja enese samastamisega erinevate etniliste, regionaalsete, kohalike ja riiklike gruppidega (Heckmann & Schnapper, 2003; Bosswick & Heckmann, 2006). Teoreetilisel tasandil ei keskenduta mitte etnokultuurilise identiteedi muutmisele, vaid kuuluvustundele, mis seob inimest erinevate ühiskonnagruppidega. Identifitseerivat integratsiooni vaadeldakse 2-dimensioonilisel tasandil: enese samastamine oma etnilise grupiga ja enese samastamine enamusgrupiga. Esimest tasandit võib vastavalt nimetada etniliseks ning teist riiklikuks identiteediks (Nimmerfeldt, 2011). Assimilatiivsest teooriast lähtudes on etniline identiteet ja riiklik identiteet üksteist välistavad ning identiteetide sulandumist peetakse identiteedi kujunemise vaheetapiks (Citrin & Sears, 2009). Vaatamata sellele on ka uuringuid, mis käsitlevad identiteeti kui mitmekomponendilist enesekontseptsiooni ja need ei pea riikliku ja etnilist identiteeti omavahel ühildamatuks. Nende uuringute jaoks on identiteetide kombinatsioon lõppeesmärk (Mahtani, 2002). Nimmerfeldt (2011) leidis oma uuringus, et teise generatsiooni venelaste nõrk etniline identiteet ei ennustanud tugevat kuuluvustunnet Eesti suhtes, seega ei olnud etniline ja riiklik identiteet üksteist välistavad.

2.2.4. Enamus- ja vähemusgrupi akulturatsioonistrateegiad

Bourhis et al. (1997) arendasid välja *Interaktiivse Akulturatsiooni Mudeli (IAM)*, mis hõlmab endas nii enamusgrupi kui ka immigrantide akulturatsioonihoiakuid ja nendest tingitud isikute ja gruppide vahelisi suhteid. Bourhis et al. (1997) leidsid oma uuringus, et riiklik integratsioonipoliitika mõjutab nii enamus- kui ka vähemusgrupi akulturatsioonihoiakuid. Bourhis et al. (1997) analüüsisid

nelja erinevat liiki akulturatsioonihoiakuid. Pluralistlik ideoloogia toetab immigrantide kultuurilise ja lingvistilise eripära säilimist, samal ajal peavad nad kohanema enamusgrupi ühiskondlike väärtustega (demokraatia, seaduste ja inimõiguste austamine). Riigil ei ole õigust sekkuda inimeste privaatsfääri. Nii immigrantid kui ka enamusgrupp maksavad makse ja seetõttu on õiglane, et riik toetab mõlema grupi etnokultuurilist tegevust. Samad eeldused iseloomustavad ka kodanlikku ideoloogiat, v. a. etnokultuurilise tegevuse riiklik toetus. Assimilatiivse ideoloogia puhul peavad immigrantid samuti omaks võtma ühiskondlikud väärtused, kuid riik ootab, et immigrantid ütleksid lahti oma kultuurilistest ja lingvistilistest eripäradest ning võtaksid omaks enamusgrupi kultuuri. Etnilise ideoloogia puhul kehtivad samad eeldused, mis assimilatiivse ideoloogia puhul. Mõnikord riik ei oota immigrantide kultuurilist assimilatsiooni, sest enamusgrupp ei võta vähemugruppe mitte mingil juhul omaks. Riik otsustab, kes võib olla täieõiguslik kodanik ning see sõltub enamasti inimeste religioosest või etnilisest taustast. Nii enamusgrupi suhtumine immigrantidesse kui ka riigipoolne integratsioonipoliitika mängivad olulist rolli immigrantide akulturalisatsiooni hoiakute kujundamisel. Häid suhteid ennustab *Interaktiivne Integratiooni Mudel* juhul kui nii vähemus- kui ka enamusgrupp eelistavad integratsiooni, assimilatsiooni või individualismi. Marginalisatsiooni jaotasis Bourhis et al. (1997) enamusgrupi puhul kaheks ideoloogiaks: välistavaks ja individualistlikuks. Välistava ideoloogia puhul ei soovi enamusgrupp, et immigrantid oma kultuuri säilitaks. Samuti ei soovi enamusgrupp, et immigrantid nende kultuuri omaks võtaks. Immigrantide puhul nimetatakse välistavat ideoloogiat anoomiaks- nad ei säilita oma kultuuri ega võta ka omaks enamusgrupi kultuuri. Individualistliku ideoloogia puhul käsitletakse inimesi kui indiviide ning nende grupikuuluvusele ei omistata tähtsust (ibid.). Individualistlik ideoloogia sarnaneb Wolsko, Park, Judd, & Wittenbrink, B. (2000) uuringus kasutatud mõistele värvipimeduse ideoloogia, mille puhul rõhuasetus on sotsiaalsete kategooriate asemel hoopis indiviidil.

Verkuyten (2005) on leidnud, et mida rohkem vähemusgrupp toetab mitmekultuurilisust, seda rohkem identifitseerib ta ennast sisegrupiga ja omab sisegrupi suhtes positiivseid hinnanguid. Samas uuringus leiti, et etniliste gruppide vahelistel utel on vähemalt ajutiselt mõju enesetajule ja hinnangutele grupi suhtes (ibid.). Etnilised vähemused tajuvad, et assimilatsioon õhustab ja ohustab nende identiteeti (e.g., Brug & Verkuyten, 2007; Verkuyten, 2005; Wolsko, Park & Judd, 2006). Oht grupi identiteedile mõjutab inimest end siduma sisemise vähemusgrupiga, mis tagab kuuluvuse ja kaasatuse tunde, millega kaasnevad positiivsed emotsioonid (Leary & Baumeister, 2000). Seega situatsioonilised ohud muudavad etnilise identiteedi olulisemaks ja vajalikumaks,

selleks et saavutada heaolu tunne (Verkuyten, 2010). Assimilatsiooni kontekstis on etniline enesehinnang tugevalt seotud üldise heaoluga. mitmekultuurilises kontekstis on samuti positiivne seos etnilise enesehinnangu ja üldise heaolu vahel, aga võrreldes assimilatsioonilise kontekstiga on seos nõrgem (Verkuyten, 2010). Seevastu on leitud, et kui grupp tunneb assimilatsiooni survet ja tunneb ennast ühtlasi ka enamusgrupi poolt aktsepteerituna, siis riiklik identiteet tugevneb. Mõned immigrandid võivad assimilatsioonisurve tõttu oma etnilisest identiteedist lahti öelda (Liebkind, 2001). Ryan, Hunt, Weible, Peterson & Casas (2007) võrdlesid oma uurimuses, kas vähemus- ja enamusgrupp toetavad rohkem mitmekultuurilisuse või värvipimeduse ideoloogiat. Nad leidsid, et vähemusgrupp eelistas mitmekultuurilisuse ideoloogiat ja enamusgrupp värvipimeduse ideoloogiat.

Martin Ehala (2009c, 2010b) pakkus välja etnolingvistilise elujõulisuse mudeli, selleks et ennustada etniliste gruppide püsima jäämist ja gruppidevahelisi suhteid. Mõiste etnolingvistiline elujõulisus võeti kasutusele 1970. aastate keskel, et tähistada rühma võimet käituda eristuva ja aktiivse kollektiivse üksusena gruppidevahelistes suhetes (Giles, Bourhis & Taylor, 1977). Mida nõrgem on elujõulisus, seda enam eelistavad rahvuse liikmed end oma rahvusrühmast ja selle kollektiivsest identiteedist distantseerida. Etnolingvistiline elujõulisus sõltub rahvustevahelisest jõuvahekorra, rahvustevahelisest ebakõlast, utilitaarsusest ning rahvustevahelisest distantsist. Tajatud rahvustevaheline jõuvahekord väljendab rahvusrühma liikmete hinnangut oma rühma tugevusele võrdluses rühma jaoks olulise teise rühma tugevusega. Tajatud rahvustevaheline ebakõla väljendab inimeste hinnangut rahvustevahelistele suhete õiglusele ja usalduslikkusele (Ehala, Zabrotskaja 2011a, 2011b). Utilitaarsus väljendab seda, kuivõrd inimesed väärtustavad oma kultuuri, keelt ja traditsioone ning peavad oluliseks nende edasimineku põlvkonnalt põlvkonnale (Ehala, 2009a). Rahvustevaheline distants väljendub rassiliste, rahvuslike, keeleliste ja kultuurierinevuste summana. Rahvustevaheline distantsi puhul on oluline küsimus, kas vähemusrühma liikmel on kasulik oma staatuse tõstmiseks vahetada identiteeti s.t. sulanduda kõrgema staatusega rühma või võidelda kollektiivselt oma rühma staatuse ja elujärje parandamise eest. Ehala leidis oma uuringu tulemusena, et eestlased peavad oma rühma tugevamaks kui venelaste rühma Eestis. Eestlased peavad rahvustevahelisi suhteid õiglasemaks kui venelased. Nii eestlased kui ka venelased peavad oluliseks oma kultuuri edasikandumist põlvkonnalt põlvkonnale. Mõlemad etnilised grupid peavad eesti kultuuri venelaste omast erinevaks. Lähtudes eelnevatest tunnustest on eestlaste etnolingvistiline elujõulisus kõrgem kui venelastel ja eestlaste hoiakud mõjuvad venelastele eraldavalt (Ehala, 2012).

2.2.5. Etnilise eristamise mõju gruppidevahelistele suhetele

Brewer (2001) leidis, et sise- ja välisgrupi vastastikune sõltuvus ähvardab gruppide vahelist eristamist. Turvaline kaasatus, grupisisene lojaalsus ja optimaalne identiteet sõltuvad sisegrupi piiridest ja gruppide vahelisest eristamisest. Jagatud kogemused ja koostöö välisgrupiga ohustavad sotsiaalset identifitseerimist. Indiviidid, kes omavad ainult ühe grupi identiteeti, võivad pidada oma grupi eristamist ühistest eesmärkidest olulisemaks (Brewer, 2001).

Grupikuuluvus võib olla liikmete jaoks eksistentsiaalse tähtsusega. Potentsiaalne oht kaotada oma grupi eripära, võib esile kutsuda emotsionaalse reaktsiooni. Wohl ja Branscombe (2008, 2009) on leidnud, et emotsionaalseks vastuseks on kollektiivne hirm grupi kadumise ees. Hirm kaotada oma grupi eripära mõjutab eelkõige grupiliikmeid, kes tunnevad tugevamat sidet sisegrupiga (Wohl, Giguère, Branscomb, 2011). Vähemusgrupi liikmed usuvad tõenäoliselt, et kahte gruppi ühendav kategooria peegeldab eelkõige enamusgrupile iseloomulikke omadusi, sest enamusgrupi mõju ühiskonnas on üldiselt suurem. Seetõttu pooldavad vähemusgrupi liikmed tegevust, mis eraldab sisegrupi välisgrupist, selleks et tagada oma grupi eripära säilimine (Reicher, 2004; Snyder & Fromkin, 1977; Spears, Jetten & Scheepers, 2002).

Reflektiivse eripära hüpoteesi kohaselt (*reflective distinctiveness hypothesis*) (Spears, Manstead & Postmes, 2002) tekib eristumise vajadus kahe grupi vahel juhul, kui grupid on selgelt erinevad ja vähene gruppide eripära võib hoopis vähendada eristumise vajadust. Kõrge ja madala identifikatsiooni tasemega grupiliikmetele mõjub gruppidevaheline eripära kaotamise oht erinevalt (Jetten & Manstead, 1999, 2001). Need grupiliikmed, kes identifitseerivad ennast grupiga nõrgalt, ei ole ka grupi palju investeerinud. Nende grupi eristamine ei suurene, sest nad ei reageeri ohule kaotada oma grupi eripära. Need grupiliikmed, kes identifitseerivad ennast grupiga tugevalt, on grupi rohkem investeerinud ning reageerivad ohule suurema eristamisega (Jetten et al., 2004)

Mõned vähemusgrupi liikmed võivad assimilatsiooni pooldada, sest sellega kaasnevad paremad majanduslikud ja hariduslikud võimalused ning stabiilsus ühiskonnas (Verkuyten, 2004). Assimilatsiooni võidakse näha värvipimeduse sarnasena, sest rõhk on indiviididel ja individuaalsetel erinevustel mitte etnilistel kategooriatel (Verkuyten, 2011).

2.2.6. Akulturatsioon Eestis

Lõimumiskavas (2008-2013) on paika pandud eesmärgid, mis tagaksid vähemusgruppide efektiivsema lõimumise Eestis. Eesmärgid, mis seostuvad käesoleva uurimistööga, on Eesti riigiidentiteedi tugevdamine, eesti keele oskuse parandamine ning Eesti kodakondsusega inimeste arvu suurendamine. Eestis sätestati alates 2007. aastast vene õppekeelelega gümnaasiumide üleminek osalisele eestikeelsele õppele. Kõigis koolides on ette nähtud eesti kirjanduse, ühiskonnaõpetuse, geograafia, muusika ja Eesti ajaloo eestikeelne õpe. Lisaks on koolidel endil võimalik valida aineid selliselt, et 2011/2012. õppeaastal moodustaks eestikeelne õpe vähemalt 60% gümnaasiumiastme õppemahust. Reformi peamise eesmärgina on sõnastatud muukeelse gümnaasiumi lõpetajate riigikeele oskuse arendamine laiendamaks nende edasiõppimisvõimalusi ja konkurentsivõimet tööturul ning soodustamaks integreerumist Eesti ühiskonnas (Haridus- ja teadusministeerium, 2007). Kello ja tema kolleegid (2009) uurisid vene õpilaste hoiakuid eestikeelsele õppele ülemineku osas. Uuringust selgus, et õpilased tunnevad muret oma emakeele hääbumise pärast ja kardavad, et nende tulemused nii õppetöös kui ka riigieksamite tulemustes langevad. Õpilased tõid ühe probleemina välja, et nad ei mõista kõike tunnis räägitut ning nad kardavad ka üldist õppekvaliteedi langust. Seega võib järeldada, et osa venelastest tajub üleminekut eestikeelsele õppele assimilatsioonisurvena.

Üheks lõimumiskava eesmärgiks oli ka kodakondsusega inimeste arvu suurendamine. Eesti kodakondsusega inimeste arv on järjest suurenenud, aga muret tekitavaks peetakse fakti, et põlvkonna vene noortest 1/5 ei oma Eesti kodakondsust (Lauristin, Uus, Seppel, 2011). Kodakondsuse omandamist raskendavad eelkõige raskused eesti keele omandamisel ning kodakondsuse eksami sooritamisel. Eestlaste seas on tugevam arvamus, nagu ei sooviks mittekodanikud kodakondsust omandada kas mugavusest või hinnangulistel motiividel. Sellest peegeldub, et osad eestlased tajuvad venelaste uid separatistlikena. Nii Vene kui ka Eesti kodakondsusega inimesed kinnitasid, et kodakondsusest ei sõltu nende ühtekuuluvustunne Eesti või Venemaaga. Küsitlusandmed kinnitasid, et kodakondsussoovi taga on pigem pragmaatiline suhtumine (ibid.).

Vihalemm (2011) leidis, et venelaste ja teiste Eestis elavate vähemusrhuvuste etnokultuuriline identiteet pole seotud kodakondsusega. Samuti leiti, et etnokultuuriline identiteet pole seotud demograafiliste näitajatega. Monitooringus kasutati mõistet kodanikuidentiteet, mis hõlmas endas muu hulgas Eesti kodakondsust, kuuluvust Eesti rahva hulka ja Eesti tunnetamist ainsa kodumaana. Leiti, et etnokultuuriline identiteet pole venelaste ega teiste vähemusrhuvuste

puhul seotud kodanikuidentiteediga (eestlastel on). Seega on need identiteedid, mis arenevad iseseisvalt (ibid.). Käesolevas töös kasutatakse mõistet riiklik identiteet, mis sarnaneb kodanikuidentiteedile, kuid hõlmab endas veel lisaks mitmekultuurilist identiteeti ja uhkust Eesti riigi üle. Integratsiooni monitooringus (Lauristin, 2011) koostati lõimumisindeks, selleks et mõõta erinevate gruppide lõimumisastet. Lõimumisindeks koosnes 4 tunusest: Eesti Vabariigi kodakondsuse omamine, Eesti pidamine oma ainsaks kodumaaks, enese tundmine Eesti põhiseadusliku rahvakeha liikmena, eesti keele valdamine. Leiti, et vähemusrahvuste seas moodustub lõimumisindeksi ja demograafiliste näitajate alusel 5 erinevat gruppi: a) edukalt lõimunud (hea eesti keele oskusega, tugeva kodanikuidentiteediga), b) venekeelsed Eesti patrioodid (vähese eesti keele oskusega, tugeva kodanikuidentiteediga), c) eestikeelsed aktiivsed kriitilised (hea eesti keele oskusega, madala kodanikuidentiteediga), d) vähelõimunud (vähese eesti keele oskusega, nõrga kodanikuidentiteediga) e) lõimumata (vähese eesti keele oskusega, nõrga kodanikuidentiteediga) (Lauristin, 2011). Etnokultuuriline identiteet on nõrgem edukalt lõimunute ja eestikeelsete aktiivselt võõrdunute rühmas. Etnokultuuriline identiteet on tugevam venekeelsete Eesti patriootide ja vähemlõimunute rühmas (Vihalemm, 2011).

Käesolevas magistr töö analüüsitakse akulturatsiooni identiteedi tasandil. Uuritakse, kuidas mõjutavad tajutavad eestlaste ja venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti. Täpsemalt uuritakse, kuidas mõjutavad venelaste poolt tajutud eestlaste assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse ja kosmopoliitsuse ideoloogia venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti. Bourhis' et al. (1997) *Interaktiivse akulturatsiooni mudelist* ennustab häid suhteid juhul kui nii enamus- kui ka vähemusgrupp eelistavad assimilatsiooni, integratsiooni või individualismi. Käesoleva magistr töö kontekstis ühtib integratsioon mitmekultuurilise ideoloogiaga ja individualism kosmopoliitsuse ideoloogiaga.

2.3. Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Antud uurimuse põhieesmärgiks on välja selgitada, kuidas mõjutavad tajutud eestlaste assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse ja kosmopoliitsuse ideoloogia Eestis elavate venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti.

Püstitatud hüpoteesid on järgmised:

- 1)Assimilatsiooni ideoloogia muudab etnilise identiteedi tugevamaks ja riikliku identiteedi nõrgemaks.
- 2)Mitmekultuurilisuse ideoloogia tugevdab etnilist ja riiklikku identiteeti.
- 3)Kosmopoliitsuse ideoloogia tugevdab etnilist identiteeti, aga riikliku identiteedi tugevust ei mõjuta.

Püstitatud uurimisküsimused on järgmised:

- 1) Kuidas mõjutavad vähemusgrupi poolt tajutud eestlaste ud eestivenelaste ja venelaste gruppi?
- 2)Kuidas mõjutavad erinevad demograafilised näitajad (sugu, vanus ja etniline eneseidentifikatsioon jt) etnilist ja riiklikku identiteeti?

3. Meetod

3.1. Eksperimendi kava

Eksperimendis lähtuti osaliselt Verkuyten'i (2010) uuringus kasutatavast katseskeemist. Verkuyten kasutas manipulatsiooniks 3 erinevat teksti, mis kirjeldasid assimilatiivset, mitmekultuurilist või värvipimedat lähenemist etnilistele suhetele. Assimilatiivne tekst rõhutas enamusgrupi perspektiivi. Mitmekultuurilisuse tekst väärtustas etnilist mitmekesisust. Värvipime tekst rõhutas indiviidide unikaalsust ja sotsiaalsete kategooriate ebaolulisust. Tekstide seisukohti esitati kui faktiliselt usaldusväärseid ning empiirilistel uuringutel tuginevaid. Iga uuringus osaleja luges ühte teksti ning pidi pärast seda vastama küsimustele etnilise enesehinnangu ja üldise eneseväärtustamise kohta.

Käesoleva lõputöö eksperimendis kasutati kolme erinevat fiktiivset teksti, mille abil püüti tekitada arusaama, et enamusgrupp (eestlased) toetab assimilatiivset, mitmekultuurilist või kosmopoliitset ideoloogiat (Lisa 1). Kõik tekstid algasid sama lausega: “Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes”. Iga teksti sisu hõlmas 6 valdkonda: hoiakut vähemuskultuuride toetamisele, hoiakuid meedia suhtes, etnilist identiteeti, keelteoskust, hariduse suunitlust, pühasid. Assimilatiivset ideoloogiat esindavas tekstis rõhutati eesti kultuuri olulisust ja vähemuskultuuride säilimise ebatõenäolisust Eestis. Tekstis väljendati soovi, et Eestis elavad vähemused võtaksid üle eesti kultuuri. Mitmekultuurilist ideoloogiat esindavas tekstis rõhutati erinevate Eestis elavate kultuuriliste gruppide väärtustamist ning kahte kultuuri kuulumise plusse. Kosmopoliitse ideoloogiaga tekstis rõhutati maailmakultuuri olulisust ning etniliste kultuuride ebaolulisust. Assimilatsiooni tekst erines mitmekultuurilisuse tekstist selle poolest, et ohustas vähemuskultuuride säilimist. Nii assimilatsiooni kui ka mitmekultuurilisuse tekst toetasid enamuskuultuuri säilimist. Kosmopoliitsuse tekst ei toetanud ei vähemus- ega enamusgrupi säilimist. Nii mitmekultuurilisuse kui ka assimilatsiooni tekstis soovis enamusgrupp kontakte vähemusgrupi liikmetega. Assimilatsiooni tekstis soovis enamusgrupp vähemusgrupiga kontakti ainult juhul, kui viimane on eesti kultuuriga hästi kohanenud. Kosmopoliitsuse teksti puhul ei sõltu kontaktisoo mitte kultuurist, vaid indiviidist (Tabel 1).

Lähtudes Oudenhoven'i, Prinsi ja Buunki (1998) uurimusest viidi eksperimenti sisse ka manipulatsiooni kontroll. Pärast teksti lugemist pidid osalejad vastama kahele hoiakuid kajastavale küsimusele teksti sisu kohta: “Kas tekstis esitatud seisukohad toetavad vähemusgruppide keelte ja kultuuride säilimist Eestis?”, “Kas küsitletud inimesed soovivad kontakti Eestis elavate teiste

rahvustega?”. Väiteid sai hinnata 4-pallisel skaalal vastavalt (-2 “ei toeta üldse” kuni 2 “toetavad väga”) ja (-2 “ei soovi üldse” kuni 2 “soovivad väga”).

Nii tekstid kui ka varem tõlkimata küsimused tõlgiti ühe vene keelt emakeelena kõneleva isiku poolt vene keelde ning pärast seda toimetati teise vene keelt kõneleva isiku poolt. Kõik osalejad täitsid küsimustikud vene keeles. Katseisikutele jagati kätte tekstid ja küsimustikud ülikoolis loengute ja pausi ajal. Eksperimentaator rõhutas osalejatele, et nad täidaksid küsimustikud individuaalselt. Tallinna Ülikooli üliõpilastele saadeti küsimustik e-maili teel. Kõik elektroonilisel teel edastatud küsimustikud sisaldasid sama ideoloogiaga teksti. Küsimustiku täitmine võttis aega 10-15 minutit. Pärast küsimustike täitmist selgitati katseisikutele, et eksperimendis kasutatavad tekstid olid fiktiivsed ning paluti neil kuu aja jooksul see info saladuses hoida.

Eksperiment viidi läbi sõltumatute gruppidega. Tekstid jagati katseisikutele kätte juhuslikult. Iga katseisik luges ühte kolmest tekstist ning pidi pärast seda vastama küsimustele üte ja taustainfo kohta. Samuti pidid vastajad täitma etnilise ja riikliku identiteedi küsimustiku.

Tabel 1. Tekstide võrdlus lähtudes Berry (1980) akulturatsiooni dimensioonidest

	Enamusgrupp toetab vähemuskultuuride säilimist	Enamusgrupp ohustab vähemuskultuuride säilimist
Enamusgrupp toetab oma kultuuri säilimist;		
Enamusgrupp soovib kontakti vähemusgruppidega	Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia
Enamusgrupp ei toeta oma kultuuri säilimist;		
Enamusgrupi kontaktisoov sõltub indiviidist		Kosmopoliitsuse ideoloogia

3.2 Valim

Valimi moodustasid 181 vene rahvusest tudengit Tartu Ülikooli Narva kolledžist, Tehnika Ülikooli Virumaa kolledžist, Tartu Ülikooli Slaavi filoloogia osakonnast ja Tallinna Ülikooli Slaavi filoloogia osakonnast. Vastajate hulgas oli 125 naist ja 56 meest. Uuringus osalesid inimesed vanuses 17-57, keskmine vanus oli 25 aastat ($SD=6,9$). Katseisikud jagunesid vastavalt teksti ideoloogiale 3 gruppi: assimilatsioon ($N=64$), mitmekultuurilisus ($N=69$) ja kosmopoliitsus ($N=44$). Assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiaga gruppides oli katseisikute arv suurem, sest sinna koguti katseisikuid pärast esialgset andmeanalüüsi juurde. Nende gruppide vahel ilmnesid pärast esimest andmekogumist kõige suuremad erinevused, mis ei olnud, aga statistiliselt olulised. Iga osaleja sai tänutäheks küsimustiku täitmise eest martsipani.

3.3 Mõõtevahendid

Etnilise identiteedi küsimustik

Etnilise identiteedi küsimustik on lühiversioon (14 küsimust) pikemast identiteedi küsimustikust (20 väidet), mille koostasid Valk ja Karu-Kletter (2001). Küsimused mõõdavad identiteedi tugevust kahes dimensioonis: etniline uhkus ja etniline eristamine. Etnilise uhkuse alaskaala hõlmas erinevaid väiteid, näiteks: “Austan oma etnilise grupi traditsioone”, “Tunnen huvi oma etnilise grupi ajaloo vastu”. Etnilise eristamise skaala kirjeldab inimeste soovi eristada enda etnilist gruppi teistest etnilistest gruppidest nii abstraktsel kui ka konkreetse tasemel. Alaskaala hõlmas erinevaid väiteid, näiteks: “Abikaasad/partnerid peaksid olema sama etnilise taustaga”, “Inimese etniline taust ei ole minu jaoks oluline”. Väiteid sai hinnata 5-pallisel Likert'i tüüpi skaalal -2 “ei nõustu üldse” kuni 2 “nõustun täielikult”.

Skaala faktorstruktuuri kontrollimiseks tehti peakomponentide meetodil faktoranalüüs, mille tulemusena jäeti mõlemast dimensioonist kõrvale üks väide, mille faktorlaadung oli väiksem kui 0.4 ja kaks väidet, mis laadusid mõlemale faktorile. Etnilise uhkuse skaalale jäi kokku 6 väidet ja etnilise eristamise skaalale jäi kokku 4 väidet ning faktorlaadungid ei jäänud alla 0.5 (Tabel 2). Etnilise identiteedi skaala sisemine reliaablus oli 0.74. Etnilise uhkuse skaala sisemine reliaablus oli 0.79 ja etnilise eristamise skaala sisemine reliaablus oli 0.67. Etnilise identiteedi skaala kirjeldas koguvariatiiivsusest 51.6% (EU alaskaala 32.4% ja EE alaskaala 19.2%).

Tabel 2. Etnilise identiteedi alaskaalade faktorlaadungid

Väide	EU	EE
Austan oma etnilise grupi traditsioone.	0.76	
Elukaaslase valikul ei ole tema etniline kuuluvus oluline.		0.81
Osalen meeleldi oma etnilise grupi ettevõtmistes.	0.67	
Tunnen huvi oma etnilise grupi ajaloo vastu.	0.71	
Minu arvates pole inimese etniline kuuluvus oluline.		0.52
Mulle meeldib kuulata oma etnilise grupi muusikat.	0.63	
Olen teadlik oma etnilisest päritolust ja selle tähendusest enesele.	0.70	
Minu muusikaeelistused ei sõltu muusika etnilisest taustast.		0.69
Olen uhke oma etnilise grupi üle.	0.76	
Abikaasad/partnerid peaksid olema sama etnilise taustaga.		0.82

Eesti riikliku identiteedi küsimustik

Eesti riigiidentiteedi küsimustik (Ojamaa, Valk, Karu-Kletter, 2011) koosneb 20 küsimusest ja mõõdab riikliku identiteedi 2 erinevat aspekti: riiklikku uhkust ja mitmekultuurilist identiteeti. Riikliku uhkuse skaala koosneb väidetest, nagu näiteks: “Mulle meeldib öelda, et olen Eestist“. Mitmekultuurilise identiteedi skaala koosnes väidetest nagu: „Eesti võiks olla avatum teistele kultuuridele.“ Väiteid sai hinnata 5-pallisel Likert'i tüüpi skaalal -2-st “ei nõustu üldse” kuni 2-ni “nõustun täielikult”.

Skaala kontrollimiseks kasutati peakomponentide analüüsi, mille tulemusena jäeti riikliku uhkuse skaalalt välja 4 väidet ja mitmekultuurilisuse skaalalt 2 väidet. Alles jäi 14 väidet, mille faktorlaadungid ei jäänud alla 0.5 (Tabel 3). Riikliku identiteedi skaala sisemine reliaablus oli 0.82. Riikliku uhkuse skaala sisemine reliaablus oli 0.87 ja mitmekultuurilise identiteedi sisemine reliaablus oli 0.68. Riikliku uhkuse skaala kirjeldas koguvariatiivsusest 51,5% (RU alaskaala 37,5 % ja MK alaskaala 15,9%).

Lisaks küsiti osalejalt ka ute kohta, näiteks “Kas tahaksite eestlastega rohkem suhelda?”, “Kas teie jaoks on oluline säilitada oma etnilist eripära?”. Samuti küsiti osalejatelt taustainfot vanuse, soo, kodakondsuse, eesti keele oskuse, emakeele jne. kohta.

Tabel 3. Riikliku identiteedi alaskaalade faktorlaadungid

Väide	RU	MK
Mulle meeldib öelda, et olen Eestist.	0.79	
Tunnen ühtekuuluvust Eestis elavate inimestega, sõltumata nende päritolust.	0.60	
Inimene võib samaaegselt olla mitme etnilise grupi liige.		0.73
Olen sageli tundnud uhkust, nähes lehvimas Eesti lippu.	0.75	
Osalemine eesti muusikaüritustel süvendab minus ühtekuuluvustunnet Eestiga.	0.66	
Olen uhke, et Eestit teatakse kui väikest ja edukat riiki.	0.72	
Minu meelest ei saa inimene olla üheaegselt eesti ja mingi muu kultuuri esindaja.		0.78
Mulle meeldib olla Eesti ja Euroopaga seotud	0.75	
Eesti ajaloos pole midagi, mille üle uhkust tunda	0.71	
Võimalus kuuluda üheaegselt mitmesse kultuuri rikastab inimese elu.		0.78
Mulle on/oleks oluline olla Eesti Vabariigi kodanik.	0.62	
Tunnen suurt rahulolu Eesti ja Eesti elanike saavutuste üle.	0.75	
Eesti võiks olla avatum teistele kultuuridele.		0.56

4. Tulemused

4.1. Manipulatsiooni kontroll

Selleks et saada infot, kuidas katseisikud teksti ideoloogiat tajusid, esitati laks küsimust teksti sisu kohta. Manipulatsiooni kontrolli küsimused olid: “Kas tekstis esitatud seisukohad toetavad vähemuskultuuride säilimist Eestis?” (MAN1), “Kas küsitletud inimesed soovivad kontakti Eestis elavate teiste rahvustega?” (MAN2). MAN1 ja MAN2 keskmiste gruppide vaheliseks võrdlemiseks kasutati ANOVA testi ning Tukey post-hoc testi. Vaatamata statistilisele olulisusele olid erinevused keskmiste vahel küllaltki väikesed, efekti suurus oli 0.3 ($Eta\ squared=0.3$). Mitmekultuurilist teksti tajuti vähemuskultuuri identiteeti toetavana, seevastu assimilatsiooni ja kosmopoliitsuse teksti tajuti vähemuskultuuri identiteeti ohustavana. Assimilatsiooni ja kosmopoliitsuse teksti vahel ei olnud vähemuskultuuride toetuse osas statistiliselt oluliseid erinevusi (Tabel 5).

Mitmekultuurilisuse ideoloogiaga tekstis soovisid eestlased vastajate arvates vähemusgruppidega rohkem kontakti kui assimilatsiooni ideoloogiaga tekstis, sest viimases soovisid eestlased kontakti ainult kindlatel tingimustel. Vaatamata statistilisele olulisusele olid keskmiste vahelised erinevused väikesed, efekti suurus oli 0.1 ($Eta\ squared=0.1$). Kosmopoliitsuse ja teiste tekstide vahel ei olnud kontakti soovi osas statistiliselt olulisi erinevusi. Manipulatsiooni kontrolli põhjal tundub, et katseisikud tõlgendasid tekste soovitud suunas, aga erinevused tekstide vahel olid väiksemad kui oodatud (Tabel 5).

4.2. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus erinevates gruppides

Vastajad jaotati soo alusel kahte gruppi ja t-testi abil leiti, et meeste EU ja RU olid madalamad kui naiste omad. Teistel skaaladel statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud.

Vastajad jagati etnilise eneseidentifikatsiooni alusel kaheks: venelasteks ja eestivenelasteks. Venelaste RU oli madalam kui eestivenelaste oma. Teistel skaaladel statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud.

Lähtudes Rahvusvaheline Tööorganisatsiooni ILO ja Eesti Statistikaameti kasutatavast “noorte” määratlusest (noored on 16-24 aastased) (Siimer, Malk 2010) jagati käesolevas uuringus vastanud vanuse alusel kahte gruppi: 17-24 ja 25-57. T-testi abil leiti, et noorema vanusegrupi EU, EE ja RU olid madalamad kui vanema grupi omad. MK skaalal statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud (Tabel 4).

Tabel 4. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus soo, etnilise grupi ja vanuse lõikes.

n	Sugu		Etniline grupp				Vanus		
	Naine	Mees	V	EV			17-24	25-58	
	124	56	112	65			117	62	
	M(SD)	M(SD)	t	M(SD)	M(SD)	t	M (SD)	M (SD)	t
EU	1.25(4.96)	0.86(5.18)	2.92*	1.23(4.39)	1.03(5.71)	1.40	1.00 (4.93)	1.35(5.20)	-2.70*
EE	-1.10(3.93)	-1.25(3.72)	0.96	-1.10(3.89)	-1.25(3.88)	1.03	-1.31(3.23)	-0.93(4.55)	-2.43*
RU	0.41(7.60)	0.01(8.12)	3.39*	0.07(7.61)	0.66(7.11)	-5.08*	0.08(7.84)	0.54(7.56)	-3.86**
MK	4.52(2.89)	4.30(2.66)	0.47	1.04(2.78)	1.22(2.81)	-1.68	1.06(2.82)	1.16(2.99)	-0.93

Märkus: *, $p < 0.05$, **, $p < .01$

Märkus: M väärtused on standardiseeritud (M/väidete arv)

Märkus: V- venelane, EV- eestivenelane

4.3. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus erineva ideoloogiaga gruppides

Käesoleva uurimuse peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas mõjutavad venelaste poolt tajutud eestlaste assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse ja kosmopoliitsuse ideoloogia venelaste etnilist ja riikliku identiteeti. Etnilise ja riikliku identiteedi alaskaalade võrdlemiseks erineva ideoloogiaga gruppides kasutati ANOVA testi. Etnilise uhkuse ja riikliku uhkuse alaskaalade keskmised erinesid grupiti hüpoteesides püstitatud suunas, aga mitte ükski erinevus polnud statistiliselt oluline (Tabel 5). Assimilatsiooni ja kosmopoliitsuse ideoloogiaga tekstid sarnanesid omavahel kõige rohkem või jäi tulemus assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse teksti vahele. Suurimad erinevused olid assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiaga teksti vahel.

Võrreldi ka erineva ideoloogiaga gruppide kontaktisoovi eestlastega. Gruppide vahel ei olnud erinevusi.

Võrreldi erinevate ideoloogiatega gruppide etnilise ja riikliku identiteedi skooore venelaste ja eestivenelaste grupi lõikes. Assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiat võrreldi t-testi abil, sest kosmopoliitsuse ideoloogiaga grupp oli teistest oluliselt väiksem ja oli hüpoteetiliselt ka kõige neutraalsema mõjuga ning jäeti võrdlusest kõrvale. Venelaste grupis oli RU mitmekultuurilisuse ideoloogia korral kõrgem kui assimilatsiooni ideoloogia korral. Teistel etnilise ja riikliku identiteedi alaskaaladel statistiliselt olulisi erinevusi ei ilmnenud (Tabel 6).

Järgnevalt jaotati vastajad kaheks: keskmisest madalama ja kõrgema EU-ga grupiks. T-testiga võrreldi assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiaga gruppe ning statistiliselt olulised erinevused gruppide vahel puudusid. Mõlemas grupis oli mitmekultuurilisuse ideoloogia puhul EU ja RU kõrgemad (Tabel 7).

Tabel 5. Etnilise identiteedi ja riikliku identiteedi tugevus erineva ideoloogiaga gruppides

	Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia	Kosmopoliitsuse ideoloogia	df	F
	M (SD)	M (SD)	M (SD)		
MAN1	2.25 (0.87)	3.21 (0.71)	2.20 (0.79)	2, 173	31.9*
MAN2	2.76 (0.75)	3.14 (4.27)	2.98 (0.40)	2, 178	8.10*
EU	1.10 (5.46)	0.91 (4.61)	1.12 (5.45)	2, 178	0.14
EE	-1.27 (3.12)	-0.78 (4.37)	-1.07 (4.02)	2, 178	0.82
RU	0.15 (8.40)	0.84 (7.09)	0.28 (8.63)	2, 178	1.48
MK	1.12 (2.90)	0.73 (2.70)	1.07 (3.15)	2, 178	0.53
Kontaktisooov	3.09 (0.17)	3.13 (0.66)	3.13 (0.79)	2, 178	0.65

Märkus: *, $p < 0.05$

Märkus: EU, EE, RU ja MK skaalade keskmised on standardiseeritud: M/väidete arv

Märkus: EU- etniline uhkus, EE- etnilne eristamine, RU- riiklik uhkus, MK- mitmekultuuriline identiteet

Tabel 6. Etnilise ja riikliku identiteedi tugevus etniliste gruppide lõikes erineva ideoloogiaga gruppides.

	Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia		Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia	
	V	V	t	EV	EV	t
	M(SD)	M(SD)		M(SD)	M(SD)	
EU	1.28 (4.42)	1.19 (4.45)	-1.50	0.78 (6.49)	1.18 (4.92)	0.53
EE	-1.19(2.95)	-0.99 (4.45)	-0.48	-0.93 (3.50)	-1.26 (4.30)	-0.96
RU	-0.11 (7.95)	0.28 (6.65)	0.71*	0.70 (5.87)	0.56 (7.58)	-2.44
MK	1.03 (2.82)	0.99 (2.55)	-0.14	1.24 (3.07)	1.27 (2.87)	0.29
Kontaktisooov	2.88 (0.68)	3.12 (0.81)	-1.59	3.44 (0.65)	3.14 (0.59)	1.74

Märkus: *, $p < .05$;

Märkus: EU, EE, RU ja MK skaalade keskmised on standardiseeritud: M/väidete arv

Märkus: EU- etniline uhkus, EE- etnilne eristamine, RU- riiklik uhkus, MK- mitmekultuuriline identiteet

Tabel 7. Riikliku identiteedi tugevus kõrge ja madala EU-ga erineva ideoloogiaga gruppides

	Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia		Assimilatsiooni ideoloogia	Mitmekultuurilisuse ideoloogia	
	Madal EU	Madal EU		Kõrge EU	Kõrge EU	
n	27	27		39	43	
	M(SD)	M(SD)	t	M(SD)	M(SD)	t
RU	0.05 (8.50)	0.17 (5.19)	-0.60	0.20 (8.37)	0.52 (7.81)	-1.70
MK	0.88 (2.97)	1.05 (2.90)	-0.83	5.13 (2.70)	4.56 (2.59)	0.97

Märkus: Kõigi t-väärtuste puhul $p > 0.05$

Märkus: RU ja MK skaalade keskmised on standardiseeritud: M/väidete arv

Märkus: RU- riiklik uhkus, MK- mitmekultuuriline identiteet

4.4. Etnilise, riikliku identiteedi, Eestist lahkumise soovi, kontaktisoovi ja vanuse vahelised seosed

Selleks et välja selgitada, millised on etnilise ja riikliku identiteedi vahelised, kontaktisoovi, Eestist lahkumise soovi ja vanuse vahelised seosed venelaste ja eestivenelaste grupis viidi läbi korrelatsioonianalüüs. Venelaste grupis oli statistiliselt oluline positiivne seos EE ja EU vahel ning RU ja EU vahel. Eestivenelaste grupis oli statistiliselt oluline positiivne seos EU ja MK vahel ning statistiliselt oluline negatiivne seos EE ja RU ning EE ja MK vahel.

Venelaste grupis oli statistiliselt oluline positiivne seos vanuse ja EU vahel. Eestivenelaste grupis oli statistiliselt oluline positiivne seos vanuse, EU, EE ja RU vahel.

Nii venelaste kui ka eestivenelaste grupis oli statistiliselt oluline positiivne seos kontaktisoovi ja RU vahel. Venelaste grupis oli statistiliselt oluline negatiivne seos Eestist lahkumise soovi ja kontaktisoovi vahel. Eestivenelaste grupis oli statistiliselt oluline negatiivne seos EE ja kontaktisoovi vahel. Nii venelaste kui ka eestivenelaste grupis oli RU ja Eestist lahkumise soovi vahel statistiliselt oluline negatiivne seos (Tabel 8).

Tabel 8. Etnilise ja riikliku identiteedi vahelised atsioonid venelaste (diagonaalist allpool) ja eestivenelaste (diagonaalist ülevalpool) grupis

Eestivenelased (n=65)	Venelased (n=112)						
	EU	EE	RU	MK	Vanus	Kontakti- soov	Eestist lahkumise soov
EU		0.35*	0.23*	0.02	0.28*	-0.04	-0.17
EE	0.02		-0.03	-0.17	0.26**	-0.34**	-0.16
RU	0.21	-0.32*		0.06	0.31**	0.57**	-0.47*
MK	0.29*	-0.46**	0.23		0.06	0.08	0.02
Vanus	0.31*	0.11	0.21	0.18		0.07	-0.26**
Kontaktisov	-0.04	0.16	0.61**	0.02	0.06		-0.29**
Eestist lahkumise soov	0.26	0.05	-0.36**	-0.04	-0.07	-0.13	

Märkus: *, $p < .05$; **, $p < .01$

Märkus: EU- etniline uhkus, EE- etnilne eristamine, RU- riiklik uhkus, MK- mitmekultuuriline identiteet

4.5. Riikliku uhkuse ennustajad

Viidi läbi regressioonanalüüs, selleks et välja selgitada, kuidas ennustab tajutud assimilatsiooni ideoloogia kombinatsioonis etnilise eneseidentifikatsiooniga RU-d teiste näitajate kontekstis. Selleks tehti erinevad mudelid, kus RU-d ennustati assimilatsiooni ideoloogia kombinatsioonis eneseidentifikatsiooniga (venelane), soo, vanuse, kodakondsuse, eesti keele oskuse etnilise uhkuse, etnilise eristamise, mitmekultuurilise identiteedi ja kontakti (eestlastega) abil. Sõltumatud muutujad kirjeldasid 29% ($Adjusted R^2=0.29$) RU variatiivsusest $F(5\ 173)= 6.74$, $p < 0.01$. Riiklikku uhkust ei ennustanud eesti keele oskus, kodakondsus, etniline uhkus ega mitmekultuuriline identiteet (Tabel 9). Viidi läbi teine regressioonanalüüs, selleks et välja selgitada, kuidas ennustab tajutud mitmekultuurilisuse ideoloogia kombinatsioonis etnilise eneseidentifikatsiooniga RU-d teiste näitajate kontekstis. Selleks tehti erinevad mudelid, kus RU-d ennustati soo, vanuse, kodakondsuse, eesti keele oskuse, mitmekultuurilisuse ideoloogia, eneseidentifikatsiooni (venelane), mitmekultuurilisuse ideoloogia kombinatsioonis eneseidentifikatsiooniga (venelane), etnilise uhkuse, etnilise eristamise, mitmekultuurilisuse ja kontakti (eestlastega) abil. Sõltumatud muutujad kirjeldasid 32% ($Adjusted R^2=0.32$) RU variatiivsusest $F(9\ 168)= 8.67$, $p < 0.01$. Riiklikku uhkust ei ennustanud eesti keele oskus, kodakondsus, etniline uhkus ega mitmekultuuriline identiteet (Tabel 10)

Tabel 9. Standardiseeritud ja standardiseerimata regressiooni koefitsendid (RU)

Muutuja	B	SE B	β
Sugu (N)	3.30	1.19	0.19*
Vanus	0.23	0.08	0.20*
Etniline eneseidentifikatsioon(venelane)x assimilatsiooni ideoloogia	-2.63	1.09	-0.16*
Kodakondus (Eesti)	0.66	1.28	-0.04
EU	0.01	0.11	0.04
EE	-0.38	0.15	-0.18*
MK	0.07	0.20	0.02
Eesti keele oskus	-0.38	0.62	-0.04
Kokkupuude eestlastega	2.68	0.62	0.33*

Märkus: *, $p < 0.05$

Märkus: EU- etniline uhkus, EE- etnilne eristamine,

MK- mitmekultuuriline identiteet

Tabel 10. Standardiseeritud ja standardiseerimata regressiooni koefitsendid (RU)

Muutuja	B	SE B	β
Sugu (N)	3.48	1.17	0.20*
Vanus	0.19	0.08	0.16*
Etniline eneseidentifikatsioon(venelane)x mitmekultuurilisuse ideoloogia	4.44	1.25	-0.24*
Kodakondus (Eesti)	0.81	1.26	-0.04
EU	0.07	0.11	0.04
EE	-0.37	0.15	-0.18*
MK	0.02	0.19	0.01
Eesti keele oskus	-0.63	0.61	-0.07
Kokkupuude eestlastega	2.51	0.61	0.31*

Märkus: *, $p < 0.05$

Märkus: EU- etniline uhkus, EE- etnilne eristamine, MK- mitmekultuuriline identiteet

4.6. Etnilise uhkuse ennustajad

Viidi läbi regressioonanalüüs, selleks et välja selgitada, kas sugu, vanus, mitmekultuurilisuse identiteet, assimilatsiooni ideoloogia kombinatsioonis etnilise eneseidentifikatsiooniga (venelane), etniline eristamine (EE) ja mitmekultuuriline identiteet ennustavad etnilist uhkust (EU). Sõltumatud muutujad kirjeldasid 16% (*Adjusted R*²=0.16) EU variatiivsusest $F(5, 173)=6.60$, $p<0.01$. Etnilist uhkust ei ennustanud assimilatsiooni ideoloogia koos etnilise eneseidentifikatsiooniga. Etnilist uhkust ennustasid kõik ülejäänud muutujad (Tabel 8).

Tabel 11. Standardiseeritud ja standardiseerimata regressiooni koefitsendid (EU)

Muutuja	B	SE B	β
Sugu N	1.64	0.78	0.15*
Vanus	0.13	0.05	0.17*
Etniline eneseidentifikatsioon (venelane)x assimilatsiooni ideoloogia	1.47	0.87	0.12
EE	0.28	0.10	0.21*
MK	0.40	0.13	0.23*

Märkus: *, $p<.05$

Märkus: EE- etnilne eristamine,

MK- mitmekultuuriline identiteet

5. Arutelu

Käesoleva magistritöö põhieesmärgiks oli uurida, kuidas venelaste poolt tajutud eestlaste ud mõjutavad venelaste etnilist ja riiklikku identiteeti. Uuringus kasutati kolme erinevat väljamõeldud teksti, mille abil püüti vastajates tekitada muljet, et eestlased eelistavad assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse või kosmopoliitsuse ideoloogiat. Assimilatsiooni ideoloogia võrreldes mitmekultuurilisuse ideoloogiaga ennustas negatiivselt riiklikku uhkust venelaste grupis. Tulemus kinnitab uurimuses püstitatud esimest hüpoteesi, mille kohaselt tajutud assimilatsiooni ideoloogia nõrgestab riiklikku identiteeti. Assimilatsiooni ideoloogia võib vähemusgrupis esile kutsuda reaktiivse identiteedi, sest tuntakse ohtu oma kultuurile, mille tagajärjel vähemusgrupp rõhutatult eristub enamusgrupist (Portes & Rumbaut, 2001). Käesolevas uuringus ennustas etniline eristamine madalamat riiklikku uhkust, mis viitab sellele, et assimilatsiooni ideoloogia võis vastajates esile kutsuda reaktiivse identiteedi. Nimmerfeldt (2011) leidis oma doktoritöös, et assimilatsiooni surve vähendab tõenäosust, et tuntakse ühtekuuluvust asukohariigi ja ühiskonnaga. Eelnevad uuringud on näidanud, et venelased tajuvad Eesti integratsioonipoliitikat assimilatsiooni survena, sest see eeldab, et nad võtaksid üle Eesti ühiskonnas domineeriva eesti keele ja kultuuri (Vetik 2006, 2008). Eesti keele poliitikat nähakse kui ohtu vene keele säilimisele Eestis ja ka koolireformis nähakse ohtu vene noorte kultuuri säilimisele (Saar 2008; Proos, 2006).

Mitmekultuurilisuse ideoloogia võrreldes assimilatsiooni ideoloogiaga ennustas positiivselt riikliku uhkust venelaste grupis. Tulemus kinnitab teist hüpoteesi, mille kohaselt mitmekultuurilisuse ideoloogia tugevdab riiklikku identiteeti. Mitmekultuurilisuse ideoloogia toetab etnilist mitmekesisust ja väärtustab vähemusgruppide kultuuri (Fowers & Richardson, 1996). Verkuyten (2009) leidis, et mitmekultuurilisus tagab konteksti, mis soosib vähemusgrupi eneseväärtustamist, aga ainult kõrge etnilise uhkusega grupiliikmetele. Käesolevas uuringus ennustas madalam etniline eristamine kõrgemat riiklikku uhkust. Seega võib järeldada, et kui vähemusgrupp tajub, et nende etnilist identiteeti toetatakse, siis ei näe nad riiklikus identiteedis ohtu oma grupi eristamisele ning nende riiklik identiteet tugevneb.

Assimilatsiooni ega mitmekultuurilisuse ideoloogia ei ennustanud etnilise identiteedi tugevust.

Kosmopoliitsuse ideoloogia oli kõige neutraalsema mõjuga ning kuna uurimuses osalejad ei tajunud teksti nii, nagu eeldati, siis jäi see enamikest analüüsides kõrvale.

Oluline on küsimus, miks avaldasid assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogia mõju

venelaste, aga mitte eestivenelaste riigihkusele. Käesolevas uuringus oli venelaste etniline uhkus eestivenelaste omast kõrgem. Erinevus polnud küll statistiliselt oluline, aga ka eelnevalt on leitud, et venelaste grupis on etniline uhkus kõrgem. Wohl et al. (2011) on leidnud, et hirm kaotada oma grupi eripära mõjub eelkõige neile grupiliikmetele, kes identifitseerivad ennast sisegrupiga tugevamalt. Riiklik identiteet võib mõjuda etnilist identiteeti ohustavalt, sest see ei tõsta esile vähemusgruppide eripära, vaid pigem hägustab gruppidevahelisi piire. Venelaste etniline uhkus oli assimilatsiooni ideoloogia grupis kõrgem ning riiklik uhkus madalam kui mitmekultuurilisuse ideoloogia puhul. Kuigi erinevus polnud statistiliselt oluline, langeb tulemus kokku käesoleva uuringu hüpoteesiga– assimilatsiooni ideoloogia nõrgendab riiklikku identiteeti.

Assimilatsiooni ideoloogia ei mõjunud eestivenelaste grupis võibolla põhjusel, et nende eristamisvajadus ei olnud nii suur nagu venelaste grupis ning nad ei tajunud assimilatsioonis ohtu oma grupi eripärale. Eestivenelased võivad tajuda, et assimilatsiooni surve korral on neil kasulikum lõimuda ühiskonnaga tervikuna läbi riikliku identiteedi. Käesolevas uuringus oli eestivenelaste etniline uhkus assimilatsiooni grupis madalam ning riiklik uhkus kõrgem kui mitmekultuurilisuse grupis. Kuigi erinevused ei olnud statistiliselt olulised, võib arutleda, mis põhjusel võisid etniline ja riiklik identiteet areneda eelpool mainitud suunas. Võimalik, et mitmekultuurilisuse ideoloogia tõi esile gruppidevahelised piirid, mistõttu eestivenelaste etniline identiteet tugevnes. Ometi ei selgita etnilise identiteedi tugevnemine riikliku uhkuse nõrgenemist.

Assimilatsiooni ja mitmekultuurilisuse ideoloogiat võrreldi ka madalama ja kõrgema etnilise uhkusega grupis. Mõlemas grupis oli riiklik identiteet mitmekultuurilisuse ideoloogia puhul tugevam. Seega ei saa järeldada, et ideoloogiat vahendavaks mõjuteguriks oli etniline uhkus. Kindlasti tuleb arvesse võtta, et valim oli küllaltki väike ning eestivenelaste grupp oli venelaste grupist oluliselt väiksem. Samas annavad erinevused venelaste grupis alust edasi uurida, kuidas mõjub assimilatsioonisurve etnilisele ja riiklikule identiteedile.

Erinevatest demograafilistest ja psühholoogilistest näitajatest ennustasid nii etnilist kui ka riiklikku uhkust vanus, etniline eristamine ja sugu (naine). Ka varasemates uuringutes on leitud, et vanus ja madal etniline eristamine ennustavad positiivselt riikliku uhkuse tugevust (Valk et al., 2011; Nimmerfeldt, 2011).

Riiklikku uhkust ennustasid lisaks eelpool mainitud tunnustele ka lähedasem kokkupuude eestlastega. Analüüsi põhjal ei saa öelda, kas lähedasem kokkupuude eestlastega ennustas kõrgemat riigihkust või vastupidi. Lähtudes Allporti (1954) kontaktihüpoteesist aitab kontakt välisgrupi liikmetega vähendada eelarvamusi. Snauwaert (2003) leidis, et kontakti otsimine on esimene samm

välisgrupi kultuuriga kohanemisel. Eestlaste puhul etnokultuuriline identiteet seotud osalusega avalikel üritustel, kus kuuluvustunnet kommukeerib vahetu kontakt rahvuskaslastega. Venelased seevastu osalevad avalikus ruumis eelkõige läbi meedia (Vihalemm 2011). Info eestlaste hoiakute kohta, võib oluliselt varieeruda, sõltudes sellest, kas info tuleneb, kas Eesti või Vene meediakanalitest. Kontakt enamusgrupiga annab objektiivsemat infot välisgrupi hoiakute kohta ning võib ühtlasi ka suurendada kuuluvustunnet Eesti riigi suhtes.

Riiklikku uhkust ei ennustanud etniline uhkus, mis viitab sellele, et skaalad ei ole omavahel seotud. Korrelatsioonianalüüs näitas positiivset seost etnilise uhkuse ja riikliku uhkuse vahel venelaste grupis, kuid analüüs ei arvestatud assimilatsiooni või mitmekultuurilisuse ideoloogia mõju. Ka Nimmerfeldt (2011) leidis oma doktoritöös, et etniline uhkus ei ennusta riigikuuluvust. Madalam etniline uhkus ei ennusta kõrgemat riiklikku uhkust ega vastupidi.

Huvitavaks tulemuseks osutus, et ei eesti keele oskus ega ka Eesti kodakondsus ei ennustanud riiklikku uhkust. Ka Nimmerfeldt (2011) leidis, et Eesti kodakondsus ei ennusta riikliku uhkust. Kodakondsuse omandamist takistab mõnikord vähene eesti keele oskus. Samuti ei võeta endale Eesti kodakondust pragmaatilistel kaalutlustel- ilma kodakondsuseta või Vene kodakondsuseta inimesed saavad viisavabalt Venemaale reisida. Samas ei takista Eesti kodakondsuse puudumine kuidagi riigis toimetulekut (Nimmerfeldt, 2011). Sarnasele tulemusele jõuti ka Integratsiooni Monitooringus. Uuringus osalenud kinnitasid, et Eesti kodakondsus ei ole seotud kuuluvustundega Eesti riigi suhtes (Lauristin et al., 2011). Eesti keele oskus ei pruugi olla riigiuhkusega positiivselt seotud. Ka Integratsiooni Monitooringus eristus grupp venelasi (aktiivsed kriitilised), kes oskasid hästi eesti keelt, kuid kelle kodanikuidentiteet oli madal (Lauristin, 2011).

Käesolev magistratöö oli esimene katse uurida vähemusgrupi poolt tajutud assimilatsiooni, mitmekultuurilisuse ja kosmopoliitsuse ideoloogia mõju etnilisele ja riiklikule identiteedile sotsiaalpsühholoogilise eksperimendi abil. Tulemuste põhjal võib väita, et tajutud assimilatsioonisurvel on suure tõenäosusega negatiivne mõju riiklikule identiteedile. Eesti integratsioonipoliitika on hetkel keskendunud eesti keele taseme parandamisele ja kodakondsusega inimeste arvu suurendamisele vähemusgruppide seas. Lõimumiskavas (2008-2013) on ühe eesmärgina välja toodud ka riikliku identiteedi tugevdamine. Käesoleva uuringu põhjal võib öelda, et ainult kodakondsusega inimeste arvu suurendamisest ja keeleoskuse parandamisest ei piisa, selleks et riikliku identiteeti tugevdada. Eelnevates uuringutes on leitud, et riikliku identiteedi tugevdamiseks on oluline mitmekultuuriliste hoiakute toetamine, kuna Eesti venelased ei ole valmis oma etnilisest identiteedist loobuma. Selle ohustamine tekitab positiivse tulemuse asemel hoopis

negatiivse reaktsiooni. Ka käesolevas töös oli mitmekultuurilisuse ideoloogial suure tõenäosusega positiivne mõju riiklikule identiteedile. Järgmine samm integratsioonipoliitikas võiks seega olla järjepidev liikumine mitmekultuurilisuse väärtustamise suunas.

Viited

- Allport G.W. 1954. *The Nature of Prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Benet-Martínez, Verónica and Jana Haritatos (2005) “Bicultural Identity Integration (BII): components and socio-personality antecedents”. *Journal of Personality* 73, 1015-1049.
- Benveniste, E. (2003) ‘Subjectivity in Language’. In de Gay, P., Evans, J. and Redman, P. (eds) *Identity: A Reader* (London: Sage) pp. 39–43.
- Berry, J. W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism. *Cultural Learning*, 2, 17-22.
- Berry, J. (1984). Multicultural policy in Canada: A social psychological analysis. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 16, 353–370.
- Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. In A. M. Padilla (Ed.), *Acculturation: Theory, models and some new findings* (pp.9-25). Boulder, CO: Westview.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57, 615– 631.
- Bourhis, R. Y., Moïse, L. C., Perreault, S., & Senécal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, 32, 369–386.
- Brewer, M.B. (2001). Ingroup identification and intergroup conflict: When does ingroup love become outgroup hate? In R. Ashmore & L. Jussim (Eds.), *Social identity, intergroup conflict, and conflict reduction* (pp. 17-41). New York: Oxford University Press
- Brubaker, R. (2004). *Ethnicity without groups*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Eesti Lõimumiskava (2008-2013). Riiklik programm. Vabariigi Valitsuse 11.06.09. korraldus nr 236. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Loimumiskava_2008_2013.pdf]
- Ehala, M. (2009). Connecting the individual cultural level value analysis: The case of utilitarianism vs. Traditionalism. *Journal of Human Values*. Vol. 15, No. 2, 107-118.
- Ehala, M. Zabrotskaja, A.(2011) The impact of interethnic discordance on subjective vitality perceptions. *Journal of Multilingual and Multicultural development*, Vol. 32, No., 121-136.
- Ehala, M., Zabrotskaja, A.(2011) Interethnic discordance and stability in Estonia. *Journal of Baltic Studies*, Vol. 42, No. 2, 213-237.
- Ehala, M. (2012). Rahvusrühmade etnolingvistiline elujõulisus Balti riikide. *Akadeemia*, 24(1), 109 - 155.

- Ferdman, B. M. & Horenczyk, G. (2000). Cultural identity and immigration: Reconstructing the group during cultural transitions. In E. Olshtain & G. Horenczyk (Eds.), *Language, identity, and immigration* (pp. 81-100). Jerusalem: Hebrew University Magnes Press.
- Fowers, B. J., & Richardson, F. C. (1996). Why is multiculturalism good? *American Psychologist*, *51*, 609 – 621.
- Fredrickson, G. M. (1999). Models of American ethnic relations: A historical perspective. In D. A. Prentice & D. T. Miller (Eds.), *Cultural divides: Understanding and overcoming group conflict* (pp. 23–34). New York: Russell Sage Foundation.
- Giles, H., Bourhis, R., & Taylor, D. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles (Ed.) *Language, Ethnicity and Intergroup Relations* (pp. 307-348). London: Academic Press.
- Gordon, Milton M. (1964) *Assimilation in American life*. New York: Oxford University Press.
- Haridus- ja teadusministeerium ja Integratsiooni Sihtasutus (2007) *Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Integratsiooni Sihtasutuse infoleht*, september 2007. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil <http://www.hm.ee/index.php?046922><http://www.hm.ee/index.php?046612>
- Hornsey, M.J., & Hogg, M.A. (2000). Assimilation and diversity: An integrative model of subgroup relations. *Personality and Social Psychology Review*, *4*, 143-156.
- Hutnik, N. (1986). Patterns of ethnic minority identification and modes of social adaptation. *Ethnic and racial studies*, *9*, 150-167.
- Hutnik, N. (1991). *Ethnic minority identity : a social psychological perspective*. Oxford : New York: Clarendon Press ; Oxford University Press.
- Jasinskaja-Lahti, I., & Liebkind, K. (1999). Exploration of the ethnic identity of Russian-speaking immigrant adolescents in Finland. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *30*, 527-539.
- Jenkins, R. (1996). *Social Identity, first edition*. London: Routledge.
- Jetten, J., Spears, R., & Manstead, A. S. R. (1999). Distinctiveness and intergroup discrimination. In N. Ellemers, R. Spears, & B. Doosje (Eds.), *Social identity: Context, commitment, content* (pp. 107–126). Oxford, UK: Basil Blackwell.
- Jetten, J., Spears, R., & Manstead, A. S. R. (2001). Similarity as a source of discrimination: The role of group identification. *European Journal of Social Psychology*, *31*, 621– 640.
- Jetten, J., Spears, R., & Postmes, T. (2004). Intergroup distinctiveness and differentiation: A meta-analytical investigation. *Journal of Personality and Social Psychology*, *86*, 862-879.

- Kello K., Masso A., Jakobson V. (2009). Eestikeelsele õppele üleminek venekeelses gümnaasiumis. *Haridus* 11(12). 1-7.
- Kohn, H. (1944). *The Idea of Nationalism. A Study in Its Origin and Background*. London: Macmillan.
- Kymlicka, W. (2001). *Politics in the Vernacular: Nationalism, multiculturalism and Citizenship*. Oxford: Oxford University Press.
- LaFromboise T., Hardin Coleman, and Jennifer Gerton (1993) “Psychological impact of biculturalism: evidence and theory”. *Psychological Bulletin*, 114, 395–412.
- Lauristin, M. (2011) Lõimumisprotsessi tulemuslikkus ja siht-rühmad: klasteranalüüs. Aruanne. (Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2011). Tallinn: Kultuuriministeerium/ RASI. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_1.pdf.
- Lauristin, M., Uus M., Seppel K. (2011). Kodakondsus, kodanikuühiskond ja rahvussuhted. Aruanne. (Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2011). Tallinn: Kultuuriministeerium/ RASI. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_1.pdf.
- Liebkind, K. (1992). Ethnic identity - Challenging the boundaries of social psychology. In G. M. Breakwell (Ed.), *Social psychology of identity and the self-concept* (pp. 147-185). London: Surrey University Press.
- Liebkind, K. (2001). Acculturation. In R. Brown, & S. Gaetner (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology*, Vol. 3. Intergroup processes. (pp. 386-406). Oxford: Blackwell.
- Liebkind, K. (2006). Ethnic identity and acculturation. In D. L. Sam & J.W. Berry(Ed.). *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (pp. 78-96). Cambridge University Press.
- Lipponen, J., Helkama K., Juslin, M. (2003) “Subgroup identification, superordinate identification and intergroup bias between the subgroups”. *Group Processes and Intergroup Relations* 6, 3, 239–250.
- Lotman, J. (1999). *Semiosfäär* (Tallinn: Vagabund).
- Mummendey, Amelie and Michael Wenzel (1999) “Social discrimination and tolerance in intergroup relations: reactions to intergroup difference”. *Personality and Social Psychology Review* 3, 2, 158–175.

- Nimmerfeldt, G. (2006). Identiteet ja vähemuste sotsiaalne kohanemine: Teoreetiline raamistik reaktiivse identiteedi käsitluse operatsionaliseerimiseks. Eestis sündinud noorte venelaste identiteedi kvalitatiivne uuring. (Magistritöö). Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituut.
- Ojamaa, Triinu; Valk, Aune; Labi, Kanni; Karu-Kletter, Kristel (2008). Muusika osast diasporaaestlaste identiteedis. Anniste, Kristi; Kumer-Haukanõmm, Kaja; Tammaru, Tiit (Toim.). Sõna jõul: diasporaa roll Eesti iseseisvuse taastamisel (137 - 155). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus
- Oudenhoven van J. P., Prins K. S. & Buunk B. (1998). Attitudes of minority and majority members towards adaptation of immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 28(6). 995–1013.
- Oudenhoven van J. P. (2006) “Immigrants”. In D.L. Sam and J.W. Berry, eds. *The Cambridge handbook of acculturation psychology*, 163-180. Cambridge: Cambridge University Press.
- Phinney, Jean S. (1990) “Ethnic identity in adolescents and adults: review of research”. *Psychological Bulletin* 108, 499–514.
- Phinney J, Cantu C & Kurtz D. (1997) Ethnic and American identity as predictors of self-esteem among African American, Latino, and White Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(2):165–185.
- Phinney J., Horenczyk G., Liebkind, K., & Vedder, P. (2001). Ethnic identity, immigration, and well-being: An interactional perspective. *Journal of Social Issues*, 57, 493-510.
- Proos, I. (2006). Eestivenelaste keeleoskus ja suhtumine 2007. aasta gümnaasiumireformi. *Integratsiooni Monitooring 2005*. Tallinn: IISS Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil <http://old.meis.ee/est/raamatukogu/?view=view&ID=162f>.
- Reicher, S. D. (2004). The context of social identity: Domination, resistance, and change. *Political Psychology*, 25, 921–945.
- Reijerse, A. (2012). What does it take for ‘them’ to become part of ‘us’? Acceptance of immigrants in EU countries. 8Dissertation), Center for Social and Cultural Psychology, KU Leuven, Belgium.
- Rosenthal, D. A., & Feldman, S. S. (1992). The relationship between parenting behavior and ethnic identity in Chinese-American and Chinese-Australian adolescents. *International Journal of Psychology*, 27, 19-31.

- Ryan, C. S., Hunt, J. S., Weible, J., Peterson, C. R., & Casas, J. F. (2007). multicultural and colorblind ideology, stereotypes, and ethnocentrism among Black and White Americans. *Group Processes & Intergroup Relations*, 10, 617–637.
- Saar, E. (2008). Haridus. *Integratsiooni Monitoring 2008*. Aruanne. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil www.rahvastikumister.ee/?id=12051.
- Sidanius, J., Feshbach, S., Levin S., and Pratto F. (1997). The interface between ethnic and national attachment. ethnic pluralism or ethnic dominance??. *Public Opinion Quarterly* 61, 102–133.
- Siimer, K., Malk, L. (2010). Noored töötud Eesti tööturul. *Sotsiaaministeeriumi toimetised*, 4, Sotsiaalministeerium.
- Smith, Anthony D. (1991). *National Identity*. London: Penguin.
- Snauwaert, B., Soenens, B., Vanbeselare, N., & Boen, F. (2003). When integration does not necessarily imply integration: Different conceptualizations of acculturation orientations lead to different classifications. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 34, 231-239.
- Snyder, C. R., & Fromkin, H. L. (1977). Abnormality as a positive characteristic: The development and validation of a scale measuring need for uniqueness. *Journal of Abnormal Psychology*, 86, 518–527.
- Spears, R., Jetten, J., & Scheepers, D. (2002). Distinctiveness and the definition of collective self: A tripartite model. In A. Tesser, J. V. Wood, & D. A. Stapel and ingroup forgiveness for the war in Iraq. *Political Psychology*, 30, 193– 217.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Blackwell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorisation theory*. Oxford, UK: Blackwell.
- Valk, A. (2001). Two facets of ethnic identity: ethnic pride and ethnic differentiation. (Doktoritöö). Tartu: Tartu Ülikool Kirjastus.
- Valk, A., Karu-Kletter, K. (2001). Ethnic attitudes in relation to ethnic pride and ethnic differentiation. *Journal of Social Psychology* 141, 5, 583-601.
- Valk, A., Karu-Kletter, K., Drozdova, M., (2011). Estonian Open Identity: Reality and ideals. *Trames : Journal of the Humanities and Social Sciences*, 15(1), 33 – 59.
- Vetik, R.; Nimmerfeldt, G.; Taru, M.; Kivimäe, M. (2004). Discursive Identity and EU Integration. *Studies in Public Policy*, 391, 1 - 27.
- Vetik, R. (2006). Suur ühiskond. Projekti “Demokraatia ja rahvuslikud huvid. Eesti ühiskond 2005”. *Raport*. Tallinn: Avatud Eesti Fond, 17-35.

- Vetik, R. (2008). Etniline domineerimine Eestis . M. Tamm, P. Petersoo (toim.). *Monumentaalne konflikt: Mälu, poliitika ja identiteet tänapäeva Eestis*. Tallinn: Varrak, 112-126.
- Verkuyten, M. (1995). Self-esteem, self-concept stability, and aspects of ethnic identity among minority and majority youth in The Netherlands. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, 155-175.
- Verkuyten, M. (2004). Everyday ways of thinking about multiculturalism. *Ethnicities*, 4, 53–74.
- Verkuyten M. (2005). Ethnic group identification and group evaluation among minority and majority groups: Testing the multiculturalism hypothesis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 121–138.
- Verkuyten, M. (2011). Assimilation ideology and outgroup attitudes among ethnic majority members. *Group Processes and Intergroup Relations*, 14, 789-806.
- Vignoles, V. L., Regalia, C., Manzi, C., Golledge, J., & Scabini, E. (2004). Beyond self-esteem: influence of multiple motives on identity construction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(2), 308-333.
- Vihalemm, T. (2011). Keelepraktikad, kollektiivne identiteet ja mälu. Aruanne. (Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2011). Tallinn: Kultuuriministeerium/RASI. Külastatud 5. jaauaril, 2013, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_4.pdf
- Wohl, M.J.A., & Branscombe, N.R. (2008). Remembering historical victimization: Collective guilt for current ingroup transgressions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 988-1006.
- Wohl, M. J. A., & Branscombe, N. R. (2009). Group threat, collective angst and ingroup forgiveness for the war in Iraq. *Political Psychology*, 30, 193-217.
- Wohl, M. J. A., Giguère, B., Branscombe, N. R., & McVicar, D. N. (2011). One day we might be no more: Collective angst and protective action from potential distinctiveness loss. *European Journal of Social Psychology*, 41, 289–300.
- Wolsko, C., Park, B., Judd, C. M., & Wittenbrink, B. (2000). Framing interethnic ideology: Effects of multicultural and colorblind perspectives on judgments of groups and individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 635–654.
- Wolsko, C., Park, B., & Judd, C. M. (2006). Considering the Tower of Babel: Correlates of assimilation and multiculturalism among ethnic minority and majority groups in the United States. *Social Justice Research*, 19, 277-306.

Lisa 1

Assimilatsiooni ideoloogia tekst

Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes. Küsitlusest selgus, et eestlased peavad oluliseks eelkõige eesti keele ja kultuuri säilimist. Teised kultuurid on huvitavad, aga Eesti on liiga väike ja vaene, et toetada teisi kultuure ja keeli. Kuna Eestis elab alla miljoni eestlase, siis on eesti keele säilimiseks vajalik, et ka kõik ülejäänud Eestis elavad kultuurigrupid räägiksid eesti keelt kõrgel tasemel.

Uuringus osalenud õpetajad leidsid, et kõige paremini saavad klassiruumis hakkama need vähemusrahvuste esindajad, kes käituvad eestlaste moodi ja ei püüa rõhutada oma vene, ukraina või mõnda muud päritolu. "Minu soovitus on, et vanemad peaksid ka kodus oma lastega rääkima eesti keelt, ainult siis on võimalik omandada eesti keel vigadeta," ütles üks osaleja. Venelastel ja muudel vähemusrahvustel pole reaalne püüda oma keelt ja kultuuri säilitada. Eestis hästi toimetulekuks on vaja kõrgtasemel eesti keele oskust ning kahte keelt pole võimalik võrdselt omandada. Kui venelased tahavad oma tulevikku Eestiga siduda, siis peavad nad tegema valiku; mõnekümne aasta pärast peab enamik Eestis elavatest muulastest ennast niikuinii eestlasteks.

Suurem osa eestlastest leidis, et kõik Eestis elavad rahvused peaksid hästi tundma eestlaste kultuuripärandit. Ka suhtlevad uuringus osalenud meelsamini nende vähemusgruppidega, kes tunnevad hästi eesti kultuuri ja keelt. Kõik Eestis elavad inimesed võiksid ennast eesti meediaga kursis hoida, sest ühine inforuum aitab luua pinnast koostööks." Samuti peeti oluliseks, et iga Eestis elav inimene loeks eesti kirjandust, käiks eesti teatris ja tähistaks eesti rahvuspühasid, " ütles üks vastanutest. "Eestis elavad vähemused võiksid kõik vastlapäeval liugu lasta ning mardipäeval marti joosta," ütles üks vastanutest.

Mitmekultuurilisuse ideoloogiaga tekst

Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes. Küsitlusest selgus, et eestlased peavad eesti keele ja kultuuri kõrval oluliseks ka vähemusrahvuste keelte ja kultuuride säilimist Eestis. Eesti kultuur on väike ning seega mõistavad eestlased hästi vähemuskultuuride hoidmise ja arendamise vajalikkust. Eestis elab üle saja erineva rahvuse ning nad kõik on osa Eesti kultuuriruumist. Eesti keele oskuse tähtsustamise kõrval, tuleks toetada ka teiste keelte õppimist.

Uuringus osalenud õpetajad leidsid, et ka klassiruumis muudab õpilaste mitmekultuurilisus tunnid palju huvitavamaks. Samuti on mitmesse kultuuri kuuluvad lapsed tolerantsemad ja avatumad. “Minu soovitus on, et venelased peaksid säilitama väga heal tasemel vene keele oskuse, sest mitmekeelsus on suur pluss edasi õppimisel ja töö leidmisel,” ütles üks osaleja. Lisaks kakskeelsuse plussidele tuleks eeskujuks seada ka inimesed, kes kuuluvad kahte kultuuri – vastajate arvates peavad praegused lapsed ja noored end tulevikus tõenäoliselt eestivenelasteks (või eestiukrainlasteks) ning saavad võrdselt hästi hakkama mõlemas kultuuris. Suurem osa eestlastest leidis, et Eestis elavad rahvused peaksid hästi tundma nii oma kui eestlaste kultuuripärandit. Küsides kontaktide kohta, leiti, et uuringus osalejad suhtlevad meelsasti erinevate vähemustega, sest igalt kultuurilt on midagi õppida.

Eesti meedia võiks olla mitmekeelne ja käsitleda rohkem Eestis elavate vähemusgruppidega seotud teemasid. See aitaks erinevatel rahvustel üksteist mõista ning ka Eestis toimuva kohta adekvaatsemat informatsiooni saada. Samuti rõhutati vajadust tutvustada ja toetada eestivene, eestisoomne jm Eestis elavate või Eesti taustaga kirjanike teosed ning lavastada nende näidendeid – see annab Eesti elule palju avarama vaate. Küsitletud leidsid, et erinevate etniliste gruppide rahvuspühasid võiks Eestis ühiselt tähistada. “Venelased võiksid vastlapäeva ajal vastlakukleid ja eestlased Maslenitsa ajal pliine süüa,” ütles üks vastanutest.

Kosmopoliitsuse ideoloogiaga tekst

Eestlaste seas viidi läbi arvamusküsitlus, mille käigus uuriti inimeste hoiakuid Eestis elavate vähemusgruppide suhtes. Küsitlusest selgus, et suurem osa eestlastest ei pea inimeste rahvust ja kultuuri esmatähtsaks. “Kogu see rahvuse ja keele teema on kuidagi ülepaisutatud. Minu arust ei vali eestlased endale tuttavaid rahvuse järgi. Juba praegu räägivad noored omavahel niikuinii inglise keeles. Pole reaalne säilitada Eestis vene keelt ega kultuuri, ka Eesti kultuur on aina enam globaliseerumas, ” ütles üks küsitletutest. Enamik küsitletutest leidis, et eelkõige peaks õppima keeli, millega maailmas hakkama saab. Uuringus osalenud õpetajatel on olnud kokkupuuteid erinevast rahvusest õpilastega ning nad leiavad, et igatüks on omaette individid ning kultuur õppeprotsessi oluliselt ei mõjuta. “Minu soovitus on valida heal tasemel rahvusvaheline õpe, mis annab võimaluse minna edasi õppima üle maailma, ” ütles üks osaleja. Uus põlvkond peab end kosmopoliitideks, õppima ja tööle minnakse Ameerikasse, Austraaliasse ja mujale. Mõnekümne aasta pärast peab suurem osa praegu Eestis elavatest inimestest ennast niikuinii maailmakodanikeks.

Suurem osa vastajatest leidis, et maailma erinevad paigad muutuvad aina sarnasemaks ning uus üleilmne kultuur avaldab inimeste elule üha enam mõju. Eesti meediaruum võiks olla ingliskeelne ning käsitleda rohkem maailmas toimuvaid sündmusi. “Eesti on väike ning siin ei ole piisavalt turgu, selleks et kvaliteetseid saateid kohapeal toota. Mõttekam oleks investeerida välismeedia vahendamisse, sest nii jõuaks Eestisse mitmekülgsemat infot maailmas toimuva kohta, ” ütles üks vastanutest. Riik peaks eelkõige toetama maailmakultuuri Eestis ning tagama, et siia jõuaksid parimad rahvusvahelised filmid, raamatud ja teatrietendused. Uuringus osalejatelt küsiti, milliste rahvuspühade tähistamist nad oluliseks peavad ning suurem osa leidis, et need on oma tähtsuse minetanud. “Tänapäeva noored tähistavad eelkõige sõbrapäeva ning Halloweeni, “ ütles üks vastanutest.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks
tegemiseks

Mina

Halja Pilvisto

(sünnikuupäev: 01.06.1986)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

“Vähemusgrupi poolt tajutud enamusgrupi ute mõju etnilisele ja riiklikule identiteedile”,

mille juhendaja on Aune Valk,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 18.01.2012